

«Det hirschfeldske program»:

Homoseksualitet og seksualpolitikk i Halldis Neegård
Østbyes skrifter

Masteroppgave i historie

Henrik Ferner Neslow

Institutt for arkeologi, konservering og historie

UNIVERSITETET I OSLO

Høst 2022

Sammendrag

Jeg tar i denne oppgaven for meg synet på homoseksualitet hos Halldis Neegård Østbye, med utgangspunkt i et utvalg av dennes skriftlige produksjon. Jeg skisserer først hvordan den moderne homoseksuelle identiteten ble konstruert på slutten av 1800-tallet, og hvordan Østbyes seksualbolsjevisme-begrep passer inn i denne konteksten. Deretter drøfter jeg hvilken plass homoseksualitet har i hennes ideologiske konstruksjon og hvor viktig homoseksualitet i det hele tatt var i hennes ideologi.

1. Innledning

Et sort tårn stiger opp av havet. Kneisende mot himmelen, omgitt av skummende bølger, rasende dønninger som slår inn fra alle kanter samtidig. Steinene er lagt, ikke murt, perfekt tilpasset, som aztekernes templer. Ikke en sprekk, ikke en glipe. Bølgenes kraft slår tilbake på dem selv; de harde dønningene presser bare steinene sammen, befester den perfekte konstruksjonen og beskytter mørket som skjuler seg i dets kjerne. I tårnets kjerne er det stille. Dette er et bilde på et sinn. Den ideologiske muren Nasjonal Samling bygger rundt seg i siste del av trettitallet, er den samme som Halldis bygger rundt sitt indre. Det altomfattende fiendebildet, de sinnrike konspirasjonene som lurder overalt, den glødende troen på egne hellige mål. Det brennende hatet mot det onde som truer der ute. Utenfor muren.¹

Slik skildrer historiker Ivo de Figueiredo det dunkle sinnet til Halldis Neegård Østbye, fullstendig innhyllt i nasjonalsosialismens konspiratoriske tenkning, hatefullhet og innbitte overbevisning om egen privilegert, opplyst innsikt. I så måte legemliggjorde hun partiet Nasjonal Samling, dets ideologiske univers og uvilje til å la realistiske hensyn bestemme premissene. Hun sto trofast bak sin fører, Vidkun Quisling, og gjorde hans og partiets kamp til sin eksistensberettigelse. Det var en kamp mot onde, skjulte og destruktive krefter, som truet alt godt og sant i verden. I realiteten dreide det seg om et tankespinn, i grunnen en basal frykt for det uvante, det ukjente og det opprivende; reaksjon i sin mest aggressive variant, satt i system. Denne oppgaven handler om dynamikken i en slik forestillingsverden, hvilke konsekvenser den fikk i røynda, og hvordan én utvalgt person målbar den.

Mer spesifikt skal det sees nærmere på hvordan ett aspekt av det mangefasetterte fiendebildet ble konstruert og forstått. «Ikke noe samfunn har vært uten regler for sex».² Slik uttrykker religionsforsker Dag Øistein Endsjø det; sex styres av kulturelt betingede normer og regler. Seksuelle handlinger er på ingen måte enkeltindividets anliggende alene, men reflekterer derimot seksualitetens rolle i en gitt kultur. Men i en slik kultur eksisterer det hele tiden spenninger, for samfunnets normer omfavner sjelden hele det vide spekteret av menneskelig seksualitet: det finnes alltid individer som utfordrer konsensus gjennom erotiske og romantiske uttrykk. Og nødvendigvis vil det være de som trekker i motsatt retning, befester etablissementet og prøver å fortrenge alle avvik. Blant de klareste eksemplene på dette er i henhold til homofili, eller likekjønnsseksualitet, hvilket har vært et tabu i de fleste moderne samfunn inntil nokså nylig, er stadig kontroversielt og innbyr, i mange tilfeller, til

---

¹ de Figueiredo, Ivo: «Langs historiens blindspor». <https://www.ivodefigueiredo.no/Artikler/Langs%20historiens%20blindspor.htm>.

² Endsjø, Dag Øistein: *Sex og religion*, 2009.

voldelige reaksjoner. Det virker nærliggende å spørre hvorfor homofili har vært møtt med slike reaksjoner; hvorfor og hvordan representerer likekjønns seksualitet et normbrudd? Hvilken logikk, om noen, følger hatet og fordommene? I denne oppgaven skal disse spørsmålene vurderes i sammenheng med en ideologi som for ettertida er definert av ekstremistisk hat, en ideologi som på samme tid frastøter og fascinerer, og hvis skygge ennå hviler tungt over ettertida.

1.1 Oppgavens problemstilling, avgrensninger og struktur

Det overordnede temaet for denne oppgaven er synet på likekjønns seksualitet blant norske nasjonalsosialister i mellomkrigstida og under andre verdenskrig. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i Halldis Neegård Østbye som representant for fenomenet norsk nasjonalsosialisme, og skal forsøke å belyse temaet gjennom et studium av det materialet denne personen har etterlatt seg. Dette valget beror på praktiske vurderinger; av hensyn til oppgavens omfang var tanken at det ville være gunstig å beskjeftige seg med én konkret historisk aktør, som muligens kan være en inngang til et komplekst historisk fenomen med mange og uoverskuelige variabler. Valget av Østbye ble gjort med tanke på hennes svært sentrale rolle i Nasjonal Samling før og under krigen – ikke nødvendigvis en realpolitisk rolle, men hennes personlige og profesjonelle nærhet til Quisling og stilling innen NS-styrets propagandavirksomhet gjør at hun vanskelig kan betegnes som noen marginal skikkelse innen NS-rørsla. NS var i seg selv Norges første genuine fascistiske organisasjon, og det eneste fascistiske nedslaget av et visst omfang her til lands; i et studium av norsk fascisme og nasjonalsosialisme, er NS således det naturlige nedslagsfelt.³ Jeg antok derfor at Østbyes tekstlige produksjon ville kunne gi et relativt valid bilde på den nasjonalsosialistiske ideologien slik den gav seg til uttrykk i Norge. Dertil er det kjent at Østbye særlig befattet seg med kulturelle anliggender, slik at det nødvendigvis gav mening å lete etter omtale av (homo)seksualitet i hennes verk. Fokuset er følgelig på Østbye og hennes forfatterskap, selv om det naturligvis er flere andre norske nasjonalsosialister som ville vært aktuelle å behandle i sammenheng med den overordnede problemstillingen.

Mer konkret ønsker jeg å undersøke hvor prominent homoseksualitet er i den nasjonalsosialistiske ideologien, slik den kommer til uttrykk hos Østbye. Finner man i det hele tatt referanser til fenomenet? I så fall, hva slags omtale er det snakk om? Hvor «alvorlig»

---

³ Brevig, Hans Olaf & Ivo de Figueiredo: *Den norske fascismen*. 2002: 10.

mener hun homoseksualitet er, i hvilken grad kan man beskrive henne som homofiendtlig? Hva slags kontekst plasseres homoseksualitet i? Dertil skal jeg prøve å analysere hvordan holdningene til homoseksualiteten kan tolkes i henhold til den nasjonalsosialistiske ideologien og noen av dens mekanismer.

Det kan spørres hvorfor man i det hele tatt skal beskjeftige seg med denne tematikken; alle vet at nasjonalsosialismen havnet på historiens skraphaug og ble diskreditert for all ettertid, og når det kom til stykket, utgjorde NS aldri mer enn et marginalt politisk fenomen og var tilsynelatende bare en parentes i norsk mellomkrigshistorie. Jeg gjengir Hans Olaf Brevig og Ivo de Figueiredos vettuge svar på dette: NS ble, på tross av sin marginale posisjon, Hitlers redskap i Norge under okkupasjonen, en dramatisk og skjellsettende tid som ennå er sterkt tilstedeværende i norsk folkeminne. Et helhetlig bilde av okkupasjonstida, og forbrytelsene begått fra norsk side under Holocaust, må nødvendigvis inkludere NS-kadrenes motiver, deres ideologiske og mentale ståsted under okkupasjonen, og utviklinga som ledet dem dit.⁴ Et studium av NS byr også på en inngang til mellomkrigstidas særegne politiske kultur, med sin betoning av raselære, romantisk-idealistiske retorikk og forening av vitenskapsdyrking, mystikk og fortidsforherligelse. Dette var større enn bare NS, og kan med dagens øyne virke fremmed og uforståelig uten tilstrekkelig analyse.⁵ Dertil poengteres det at fascismen har løsrevet seg fra sin historiske kontekst og eksisterer i dagens samfunn i form av nyfascisme og nynazisme, rørsler som stadig forsøker å gjøre seg gjeldende i politikken. Selv om de er noe annet enn den opprinnelige fascismen, kan sammenlikning avsløre likheter i innhold og ytre effekter, og belyse «noe av det hatets anatomi som gjenfinnes i politisk ekstremisme i sin alminnelighet».⁶ Fortellingen om nedbrytende krefters skyld i nasjonalt forfall, slik den NS opererte med, har stadig klangbunn i ekstreme miljøer; da Anders Behring Breivik i sitt manifest oppgav en «kulturmarxistisk» sammensvergelse som årsaken til blant annet muslimsk innvandring, kvinnefrigjøring, feminisering av mannen og homofili, speilet han eldre konspirasjonsteorier.⁷ I juli 2017 planla den norske avdelingen av Den nordiske motstandsbevegelsen, en militant nynazistisk organisasjon med avdelinger i alle de nordiske landene, å avholde en demonstrasjon under parolen «Knus homolobbyen».⁸ Fascisme, nasjonalsosialisme og homofobi lever dessverre stadig og opptrer i forening, og om studier av

---

⁴ Brevig, Hans Olaf & Ivo de Figueiredo: *Den norske fascismen*. 2002: 9.

⁵ Ibid. 14.

⁶ Ibid. 14.

⁷ Simonsen, Kjetil Braut: «Bolsjevikkjøden og kulturmarxismen». 2015.

<http://www.vepsen.no/2015/02/bolsjevikkjøden-og-kulturmarxismen/>.

⁸ Eriksson, Jahn Magnus: *Den nordiske motstandsbevegelsen – forestillingen om en homolobby*. 2018.

<http://antirasistisk.no/wp-content/uploads/2019/02/Forestillingen-om-en-homolobby.pdf>.

de fortidige fenomenene kan hjelpe oss til å bedre forstå nåtidas avleggere, er den vel verdt foretaket.

Vi må innledningsvis avklare innholdet i visse begreper som kommer til å være gjennomgående i denne oppgaven. Jeg kommer i oppgaven til å bruke både *likekjønnsseksualitet* og *homoseksualitet* i omtalen av det fenomenet vi i dag gjerne vil kalle homofili. Med *likekjønnsseksualitet* henvises det til romantisk og/eller seksuell tiltrekning mellom personer av samme kjønnsidentitet (all den tid vi kan si at dette er tilfelle), uavhengig av samtidas definisjoner og klassifisering av dette fenomenet; min hensikt er å operere med likekjønnsseksualitet som et tilnærmet ahistorisk og beskrivende begrep. I motsetning vil *homoseksualitet* henviser til den historisk betingede forståelsen av likekjønnsseksualitet som begynte å befestes i Vesten fra slutten av 1800-tallet, hvor en karakterisert tiltrekning til samme kjønn som et medfødt biologisk trekk eller resultat av en psykologisk utvikling. Nettopp denne konstruksjonen vil være sentral i skisseringen av det historiske bakteppet for oppgavens emne. Jeg kommer for enkelhets skyld til å bruke *homofobi* om generelt negative holdninger til likekjønnsseksualitet, uavhengig av historisk kontekst. Verdt å merke er at oppgaven implisitt vil fokusere på *mannlig* likekjønnsseksualitet, da det var dette som sto i fokus for den konstruksjonen som skjedde rundt århundreskiftet og som kom til å bli demonisert i størst grad. Videre kommer jeg til å referere til både *nazister* og *nasjonalsosialisme*. Sistnevnte er ment å henviser til ideologien forfektet av Det nasjonalsosialistiske tyske arbeiderparti (NSDAP) og andre organisasjoner og individer som etter vanlig oppfatning opererte med et liknende idésystem, deriblant NS. *Nazister* brukes om de individene som i en eller annen grad agerte for denne ideologien, i første rekke medlemmene av NSDAP og NS. Begrepet *ideologi* bør nødvendigvis også presiseres, dette skal jeg gjøre nedenfor.

Med hensyn til det historiske bakteppet og konstruksjonen av homoseksualitet kommer jeg til å skissere prosesser med røtter tilbake til andre halvdel av 1800-tallet. Når det gjelder selve analysen er den kronologiske avgrensningen satt til den mellomkrigstida og okkupasjonsårene, med tyngde på perioden fra ca. 1930 til 1945. Nasjonal Samling ble stiftet i 1933, samme år som NSDAP fikk regjeringsmakt i Tyskland, og partiets ideologiske tilspising kan, som vi skal se, sies å ha skjedd på slutten av 30-tallet. Okkupasjonsårene representerer partiets «storhetstid» hva gjelder faktisk politisk innflytelse. Halldis Neegård Østbye trådte inn i NS rett etter stiftelsen og virket for partiet gjennom hele 30-tallet og fram til krigens slutt, og det er nødvendigvis i dette tidsrommet jeg har lett for å finne hennes aktuelle tekster.

Oppgaven vil være delt i tre hoveddeler. Første del omhandler utviklinga til diskursen om likekjønnsseksualitet som var gjeldende på 1930- og 40-tallet; her skal jeg forsøke å gi et tverrsnitt av den medisinske, vitenskapelige og kulturelle konstruksjonen av homoseksualitet, med fokus på den tyske sexologien og virket til Magnus Hirschfeld. Nasjonalsosialismens forhold til homoseksualiteten berøres også. Dette er ment til å kontekstualisere funnene fra Østbyes tekster. Andre del inneholder biografiske detaljer om Østbye og et tverrsnitt av hennes ideologi, og så en gjennomgang av det utvalgte kildestoffet med en analyse av de funnene jeg har gjort. Her vil jeg til slutt forsøke å oppsummere betraktningene mine. Tredje del er en epilog hvor jeg redegjør for hvordan innholdet i denne oppgaven kan brukes i historieundervisningen i videregående opplæring. Jeg skisserer et undervisningsopplegg med grunnlag i gjeldende læreplan i historie for vg3 (HIS01-03) som legger opp til bruk av de aktuelle kildene i undervisningen.

1.2 Teoretisk grunnlag

Studiet av likekjønnsseksualitet i historien ble ifølge Runar Jordåen (2003) til i nært samband med homoseksuelle emansipatoriske rørsler som vokste fram på slutten av 1800-tallet og fikk en ny oppblomstring på 1970-tallet med ny betoning av de marginalisertes historie.⁹ I nyere tid har skeiv historieskriving blitt særlig preget av en grunnleggende debatt angående forståelsen av likekjønnsseksualitet som enten *essensiell* eller *konstruert*. I historiefaglig forstand vil essensialisme si å tilskrive et fenomen en viss *essens*, altså en fast kjerne av mening som overskrider skiftende sosiale og kulturelle rammeverk. I henhold til et essensialistisk syn anser man følgelig likekjønnsseksualitet som noe grunnleggende likt i alle historiske perioder, en ahistorisk størrelse. Et slikt syn var toneangivende i de tidlige verkene om historisk likekjønnsseksualitet fra slutten av 1800-tallet, hvor historieskrivingen gjerne var influert av nye psykiatriske teorier om likekjønnsseksualitet som et iboende trekk og ble gjort i samband med homoseksuelle interesseorganisasjoner. Noe liknende skjedde på 1970-tallet, særlig i USA, da det parallelt med den nye homoseksuelle rettighetsrørsla kom en bølge av «homohistorie» der man anså de homoseksuelle for å ha eksistert til alle tider, og etterstreb å belyse prominente «homoseksuelle» historiske personligheter. En liknende essensialisme i emansipatorisk tegn fantes også i samtidig norsk homohistorie, for eksempel i Kim Frieles *De*

---

⁹ Jordåen, Runar: *Frå synd til sjukdom?*. 2003: 6.

forsvant bare – fragmenter fra homofiles historie (1985).¹⁰

Konstruktivismen vokste frem som en alternativ metodisk tilnærming til seksualitetshistorie, delvis som en reaksjon på det noen historikere mente var en grunnleggende ahistorisk trekk ved essensialismen. Michel Foucault og hans verk *Seksualitetens historie*, første bind, fra 1976 kom til å bli toneangivende innen denne retninga. Foucault frontet i tråd med postmodernistiske prinsipper om språk og virkelighet en forståelse av all seksualitet som kontekstavhengig. Den er produkt av sosial og kulturell *konstruksjon* i en gitt tid, og dermed ikke noe en kan hevde er et fenomen som eksisterer «naturlig» i mennesket uavhengig av tid og sted. Ifølge Foucault var den *homoseksuelle* et produkt av det moderne samfunnet, og kunne ikke løsriveres fra det. Konstruktivismen fikk ifølge Jordåen gjennomslag i historiefaget; nå for tida har mesteparten av forskere som utgangspunkt at en form for konstruktivisme er mest fruktbar.¹¹ Ifølge Hanne Marie Johansen (2019) er dette også tilfelle innen norsk kjønns- og seksualitetshistorie.¹²

Jeg vil i denne oppgaven legge til grunn et i hovedsak konstruktivistisk syn hva gjelder behandlingen av likekjønnsseksualitet i den historiske konteksten. Mitt utgangspunkt er at det foregikk en *konstruksjon* av en homoseksuell identitet fra slutten av 1800-tallet, med hovedpunkt i den tyske seksualvitenskapen, og en med dette ser begynnelsen av det forståelsesparadigmet som i dag dominerer – homoseksualitet som et iboende, biologisk trekk hos visse typer mennesker.

Når det gjelder nasjonalsosialismen, forstått som en del av det videre fenomenet *fascisme*, bør det her også presiseres hvilken forståelse av begrepet jeg vil legge til grunn. Innholdet i fascisme- og nasjonalsosialismebegrepet er slettes ikke selvsagt; allerede fra sin tilblivelse har disse fenomenene vært gjenstand for omfattende diskusjoner blant forskere, og det har vist seg vanskelig å komme frem til en allment akseptert definisjon. I denne oppgaven har jeg tatt inspirasjon fra blant annet Roger Griffin (2006), som skriver at fascisme er en relativt original, koherent og homogen ideologi, ikke med hensyn til doktrine eller resonnementer, men i kraft av sin «kjernemyte» om nasjonal gjenfødelse. Han opererer med et premiss om at fascismen er et produkt av det tjuende århundret: dens oppskrift var militarisme, rasisme, karismatisk lederskap, populistisk nasjonalisme, frykt for moralsk forfall og fremmedfølelse i det moderne, hvilket ble smidd sammen til masserørsler og, i Italia og Tysklands tilfelle, en ny type ettpartistat. Samvirkningen av de sosiopolitiske spenningene

---

¹⁰ Ibid. 7.

¹¹ Ibid. 9.

¹² Johansen, Hanne Marie: *Skeive linjer i norsk historie*. 2019: 13.

enten direkte eller indirekte forårsaket av første verdenskrig og den russiske revolusjon, gjorde denne prosessen mulig.¹³ Griffin mener fascismen må forstås som en distinkt ideologi på linje med liberalismen og sosialismen; på tross av at dens idéverden var eklektisk og tilsynelatende lite rasjonell sammenliknet med andre ideologiers, hadde den like fullt en selvstendig utvikling og nedslagsfelt og bør analyseres deretter. Griffin betoner sammenhengen mellom fascismens mål om nasjonal gjenfødelse og det grunnleggende menneskelige behovet for tilhørighet i et «organisk» og trygt fellesskap; et behov som kanskje særlig aktualiseres i modernitetens normløse tilstand. Slik jeg leser Griffin, representerer fascismen dette behovet uttrykt i politisk handling, når sosiopolitiske omstendigheter skaper følelser av nihilisme og fremtidsfrykt; i en verden hvor en opplever eksistensen som enten meningsløs eller truet, kan noen gi seg hen til radikale forsøk på å «gjenskape» en slags trygg og gjenkjennelig idealtilstand, fri for skummel pluralisme. Terje Emberland (2003) benytter også en ideologianalytisk tilnærming til fascismen, og poengterer at nasjonalsosialismens samfunnsutopi må sees i samband med sosialpsykologiske faktorer, spesielt følelsen av fremmedskap det moderne industrisamfunnet skapte for mange mennesker. Han understreker også at nasjonalsosialismens mål var å skape en ny type samfunn, ikke bevare det eksisterende; i så måte var den revolusjonær og fremtidsrettet, ikke reaksjonær.¹⁴ Brevig og de Figueiredo karakteriserer også fascismen som en ideologi med mål om å etablere en ny type samfunn. De argumenterer for Nasjonal Samling kan identifiseres med fascismen og nasjonalsosialismen etter denne forståelsen, så jeg finner det derfor betimelig å bruke denne tolkningsrammen i min oppgave.¹⁵ Min ambisjon er å analysere oppfatningen av likekjønnsseksualitet slik den ble forstått og tolket i den nasjonalsosialistiske ideologien.

Hva menes så med *ideologi*? Jeg legger til grunn begrepsdefinisjonen gitt av Bernt Hagtvet og Rune Slagstad (1979):

Ideologi er et sett av mer eller mindre systematiske ideer om hvordan verden er, og hvorfor den må være som den er. Ideologi er i denne forstand rettferdiggjøring av politiske maktforhold og sosiale privilegier. Men ideologi kan også være oppfatninger om hvordan verden bør være, og hvordan disse mål kan nås.¹⁶

Vi forstår altså ideologi her som et sett ideer eller verdier brukt til å legitimere politisk handling. Denne oppgaven er i hovedsak ment til å være et studium av *ideer*, eller mer

---

¹³ Griffin, Roger: *The Nature of Fascism*. 2006: viii.

¹⁴ Emberland, Terje: *Religion og rase*. 2003: 14.

¹⁵ Brevig, Hans Olaf & Ivo de Figueiredo: *Den norske fascismen*. 2002: 12.

¹⁶ Hagtvet, Bernt & Rune Slagstad: «Ideologi». 1979.

konkret: hvordan kan man innpasse tanker om likekjønns seksualitet inn i det videre idésystemet som var den norske nasjonalsosialismen?

1.3 Tidligere forskning

Det foreligger en betydelig mengde forskningsarbeid vedrørende nasjonalsosialismen i Norge som går langt tilbake i tid. Nasjonalsosialistenes holdninger til likekjønns seksualitet, i Tyskland så vel som i Norge, var imidlertid lenge en lite utforsket del av historien. Dette kan i stor grad forklares med at nasjonalsosialistene slett ikke var alene om å være homofobiske i sin samtid. I boka *På siden av rettsoppgjøret* (2006) påpeker Per Ole Johansen at homoseksualitet var et tabubelagt emne på første halvdel av 1900-tallet; homoseksuelle var i mange nordmenns øyne avvikere og annenrangs borgere, og det sømmet seg ikke å snakke om dem.¹⁷ Stigmatiseringen av homoseksualitet fortsatte etter krigen – avkriminalisering i Norge skjedde ikke før i 1972 – hvilket i liten grad tilrettela for at denne delen av historien skulle utforskes. Samme var tilfelle i resten av Europa, også i Tyskland. Dette fikk nødvendigvis følger for historieforskningen: i studiene av nasjonalsosialismen og Holocaust ble de homoseksuelle ofrene lenge viet lite oppmerksomhet. Først på 70-tallet begynte temaet å virkelig belyses. Den tyske sosiologen Rüdiger Lautmann kom i 1977 med en studie hvor antallet homofile innsatte i konsentrasjonsleirene for første gang ble systematisk beregnet. De homofiles kår i leirene var også i fokus. I ettertiden har temaet gradvis fått mer oppmerksomhet, også i norsk historieforskning. Av viktige arbeider kan blant annet nevnes Hans W. Kristiansens studie fra 2006 av antihomoseksuell retorikk i NS-pressen under okkupasjonen og Raimund Wolfert og Runar Jordåens studie av sanksjoner mot homofile foretatt av okkupasjonsmakten (2015, den første vitenskapelige artikkelen om temaet). Imidlertid er det stadig slik at mange sider av temaet forblir uutforsket, spesielt sammenliknet med resten av den norske krigshistorien, som stadig er gjenstand for forskning. Jordåen påpeker i en artikkel på Skeivt arkivs nettside fra 2021 at dette er et felt med rom og behov for mer forskning.¹⁸ Blant annet har ikke holdningene til homoseksualitet blant norske nasjonalsosialister på 30- og 40-tallet blitt undersøkt systematisk. Denne oppgaven er et beskjedent forsøk på å gi et lite bidrag til dette feltet.

Jeg har hatt god nytte av flere verk for å skaffe en oversikt over utviklinga av den moderne homoseksualiteten. Runar Jordåens hovedoppgave om konstruksjonen av mannlig

---

¹⁷ Johansen, Per Ole: «Forfulgte og fortiet». 2006: 9.

¹⁸ Jordåen, Runar: «Forfølging av skeive under nazismen». 2021. <https://skeivtarkiv.no/skeivopedia/forfolging-av-skeive-under-nazismen>.

homoseksualitet i Norge, *Frå synd til sjukdom* (2003), Hanne Marie Johansens oversiktsverk om norsk skeiv historie (2019) og Gert Hekmas antologi *A Cultural History of Sexuality* (2011) har vært hjelpelige både med hensyn til en innføring i skeiv historie og tilhørende teori. For informasjon tilknyttet homoseksualiteten i tysk sexologi og tysk homoseksuell kultur spesielt har jeg i hovedsak støttet meg på Robert Beachys «The German Invention of Homosexuality» (2010) og Magnus Hirschfeld-biografiene til Ralf Dose (2014) og Laurie Marhoefer (2022). Generell informasjon om Nasjonal Samling er hentet fra Hans Olaf Brevigs og Ivo de Figueiredos bok om partiets historie i mellomkrigstida (2002). Når det gjelder biografiske og ideologiske opplysninger om Halldis Neegård Østbye støtter jeg meg på Rikard André Toftesunds hovedoppgave om Østbye (2001) og de Figueiredos portrett. Hans W. Kristiansens artikkel om antihomoseksuell retorikk i NS-pressen (2006) er særlig relevant for denne oppgavens tema, og kommer til å inngå i drøftingen av funnene mine.

1.3 Kildebruk og metodologi

Primærkildene jeg har basert oppgaven på, er et knippe utvalgte tekster forfattet av Halldis Neegård Østbye, fire bøker og én artikkel: *Jødeproblemet – og dets løsning* (1938, skrevet under psevdonymet «Irene Sverd»), *Nasjonalverket Det nye Norge* (1941), *Jødenes krig* (1941), *Nasjonal Samlings historiske kamp 1. 1933-1940* (1943) og *Kulturradikalismen – kulturbolsjevismen* (1944). Jeg supplerer også disse med utdrag fra andre tekster av Østbye, hentet fra forskningslitteraturen. Kildegranskingen er basert på de digitaliserte utgavene av originalverkene, alle hentet fra Nasjonalbibliotekets digitale samling. Utvalget av primærkildene ble gjort på basis av at de er toneangivende med tanke på Østbyes forfatterskap: når jeg i forskningslitteraturen fant omtale av Østbye og hennes virke i NS, ble flere av de nevnte verkene gjerne trukket frem som eksemplarisk med hensyn til hennes ideologiske produksjon.¹⁹ Kildene er utvilsomt fra Østbyes hånd, og kan med stor trygghet sies å representere hennes genuine overbevisning. Når det gjelder kildenes validitet med hensyn til den overordnede problemstillingen, vil jeg poengtere at Østbye betraktes som en toneangivende ideolog i NS og at hun øvde betydelig innflytelse på Quisling, selv om hun ikke nødvendigvis besatte mange prominente formelle stillinger i partiet i perioden kildene stammer fra.²⁰ Ifølge Toftesund kan det også påvises at blant annet *Jødenes krig* ble brukt i

---

¹⁹ Kristiansen, Hans W.: «Norske homoseksuelle og antihomoseksuell retorikk i NS-pressen». 2006; Toftesund, Rikard A.: «Da allt folket skulde tro løggen». 2001.

²⁰ Toftesund, Rikard A.: «Da alli folket skulde tro løggen». 2001.

den ideologiske opplæringen av NS-funksjonærer gjennom hele okkupasjonen.²¹ Ut ifra dette virker det nærliggende å karakterisere Østbyes verker som gunstige inngangsporter til NS' ideologiske univers, i det minste slik det artet seg teoretisk.

Med tanke på oppgavens omfang ville det vært lite hensiktsmessig å dekke hele Østbyes forfatterskap eller forsøke å favne mesteparten av det som er skrevet om likekjønnsseksualitet av norske nasjonalsosialister. Denne oppgaven baserer seg således på et kvalitativt studium av et utvalg kilder – det å tolke og forstå teksten i hver kilde har vært avgjørende i arbeidet til oppgaven, og som Knut Kjeldstadli sier: «Teksttolking er en kvalitativ tilnærming til forskning.»²² I samsvar med Kjeldstadlis modell for teksttolkning, har jeg forsøkt å klarlegge *den språklige meningen* i tekstene.²³ I og med at det var vanlig å benytte indirekte språk i omtalen av likekjønnsseksualitet i datidas litteratur (for eksempel med negativt ladete ord som «perversjon» og «unatur»), beror mine funn i flere tilfeller på tolkning av teksten i tilfellene hvor språkbruken er tvetydig. Jeg prøver å identifisere *budskapet* i tekstene, altså hva det er Østbye ønsket å si, basert på det jeg vet om henne fra forskningslitteraturen og den *konteksten* hun stod i. Så forsøker jeg å gripe fatt i selve *innholdet*, hva gjelder omtalen av likekjønnsseksualitet. Ideen har vært å jobbe i tråd med hermeneutisk metode, at jeg gjennom arbeidet med de utvalgte kildene skal få en utvidet forståelse av det større fenomenet de er en del av, altså nasjonalsosialistisk ideologi. Hermeneutisk sirkel. Kildene vil i hovedsak anvendes som *levninger*, i den forstand at jeg bruker dem som «puslespillbiter» for å belyse det større puslespillet de inngikk i.²⁴ Tekstene er ment til å belyse en *struktur* de er en del av, jeg bruker dem ikke som autoritative kilder til de historiske forholdene som omtales.

2. Utviklingen til det moderne homoseksualitetsbegrepet

Nasjonalsosialistenes behandling av teamet seksualitet må forstås innenfor rammene av datidas kjønns- og seksualitetsdiskurs, og hvilke ulike forståelser av fenomenet som fantes. Hvilke sosiale og kulturelle utviklinger lå til grunn for 1900-tallets seksualitetsdiskurs? Som vi skal se i det følgende, er det god grunn til å tale om et slags begynnende paradigmeskifte i

---

²¹ Ibid. 111.

²² Kjeldstadli, Knut: *Fortida er ikke hva den en gang var*. 2000: 183.

²³ Ibid. 185.

²⁴ Andresen, Astri et al.: *Å gripe fortida*. 2012: 68-69.

Vesten når det gjaldt oppfatninger av seksualitet ved overgangen til 1900-tallet. Dette gjaldt ikke minst likekjønnsseksualitet. Robert Beachy (2010) peker på hvordan det etter Foucaults *Seksualitetens historie* er blitt vanlig for historikere å datere «unnfangelsen» av selve begrepet *homoseksualitet* til andre halvdel av 1800-tallet. Det var her den moderne forståelsen av den homoseksuelle (mannen) som en sosial og kulturell *identitet*, som har blitt den rådende forståelsen siden, virkelig oppsto.²⁵ I middelalderen hadde den katolske kirkes lære vært toneangivende for holdninger til likekjønnsseksualitet. I henhold til denne anså man likekjønnsseksualitet som én av flere angivelig alvorlig syndige kjønnslige handlinger innbefattet av begrepet sodomi. Dette inkluderte også analsex, seksuell omgang med dyr og oralsex; kort sagt ville de fleste kjønnslige handlinger uten potensiale for å lede til unnfangelse, kategoriseres som sodomi. Da hensikten med kjønnslig omgang ifølge kirken var forplantning, tolket som Guds vilje, talte man om slike handlinger som «naturstridige». Ifølge Laurie Marhoefer (2022) hadde nok ofte geistligheten mann-til-mann-analsex i tankene da de talte om «den sodomittiske synd», men det var handlingen i seg selv de bekymret seg over, ikke en spesiell type person; de forestilte seg ikke at det eksisterte individer med særlige drifter mot likekjønnsseksualitet, i teorien kunne hvem som helst begå naturstridige handlinger, også heterokjønnete par.²⁶ Ifølge Marhoefer skjedde det kun sjelden at folk ble dømt for sodomi, men straffen var som regel å brenne på bålet.

Reformasjonen og fremveksten av protestantismen medførte liten endring i straffeforfølgelsen av sodomi i Europa, men det gjorde derimot opplysningstida. Opplysningsfilosofene verdsatte sekularisme og empiriske studier av naturen, hvilket førte til nye syn på medisin, kroppen og politikk. De videreførte stort sett oppfatningen av likekjønnsseksualitet som naturstridig, men begrunnet dette med naturvitenskapen, ikke religionen; de syntes det var forkastelig å brenne folk for en avskyelig, men ufarlig handling.²⁷ Med den franske revolusjon gjorde man det første store forsøk på å innrette samfunnet etter opplysningstidas ideer, og da de revolusjonære omskrev Frankrikes lover, sørget de for å luke ut alle bestemmelser de mente hadde basis i religiøs overtro, deriblant forbud mot blasfemi, trolldom og sodomi. Dette gjaldt også under Napoleons keiserdømme, og ettersom store deler av Europa ble innlemmet i det franske imperiet og adopterte *Code Napoléon*, forsvant sodomilovene også her (skjønt Napoleons kodeks inkluderte lover mot offentlig usedelighet, fordervelse av ungdommen og tilsvarende, hvilket ble brukt mot menn

---

²⁵ Beachy, Robert: «The German Invention of Homosexuality». 2010: 802.

²⁶ Marhoefer, Laurie: *Racism and the Making of Gay Rights*. 2020: 28.

²⁷ Ibid. 28

som hadde sex i offentligheten). Utenfor Napoleons imperium fortsatte sodomilovene derimot å stå ved lag de fleste steder, deriblant i kongeriket Preussen og Norge. Ettersom tida gikk og opplysningsideene vant frem, gikk man imidlertid bort fra dødsstraff mange steder. Straffen ble isteden fengsel, tukthus og, på det sosiale planet, ofte livsvarig skam.²⁸

For øvrig er det verdt å bemerke at i statene hvor likekjønnsseksualitet var straffbart, gjaldt forbudet nesten utelukkende menn. Ifølge [CHS] speiler dette den eldgamle oppdelingen av samfunnet i mannlige og kvinnelige sfærer, hvor sistnevnte var begrenset til hjemmets private omgivelser. Oppsyn med kvinners foretakende var familiefarens ansvarsområde; det falt på *pater familias* å tukte sin hustru, barn og tjenestefolk, med vold om nødvendig. Da offentligheten i hovedsak var mennenes domene, så de fleste lovgivere det nødvendig å kun forby mannlig likekjønnsseksualitet.²⁹

På andre halvdel av 1800-tallet skulle utviklinger innen legekunsten og vitenskapen løfte likekjønnsseksualiteten ut av den rent religiøse fortolkningsrammen. Fremveksten av psykiatrien som vitenskapelig disiplin ble skjellsettende i så måte. Ifølge Runar Jordåen (2003) sto psykiatrien for en fundamentalt ny forståelse av mennesket som brøt med gamle moralsk-religiøse forestillinger. Hvor en før hadde vurdert mennesket etter hvordan en forholdt seg til regler for oppførsel og moral, ville psykiaterne belyse hvordan interne prosesser i det menneskelige sinnet påvirket atferd. Handlinger og ytringer ble i så måte forstått som uttrykk for noe som lå dypt i enkeltindividets sjeleliv.³⁰ Særlig innflytelsesrik var den østerrikske legen Sigmund Freud (1856-1939), kjent som grunnlegger av psykoanalysen, en behandlingsmetode for sinnslider som skulle belyse samhandlingen mellom det bevisste og ubevisste i pasientens sinn og bringe fortrenge redsler og komplekser opp på det bevisste plan, slik at de kunne behandles. Freud gjorde også seksualitet til en grunnleggende drivkraft i menneskets eksistens: seksuelle drifter påvirket enkeltindividets mentale utvikling helt fra barndommen av, og det var derfor essensielt å observere, analysere og i siste rekke kontrollere disse kreftene, slik at de fulgte en gunstig utvikling og ikke førte individet ut på gale veier.

Denne forståelsen av seksualitet som en iboende, altomfattende del av hvert menneskes identitet var altså en psykiatrisk oppfinnelse, og kom ifølge Jordåen etter hvert til å spre seg til andre felt enn psykiatrien og til slutt oppnå en hegemonisk posisjon i kulturen: «Frå slutten av 1800-talet til i dag har det moralsk-religiøse mennesket blitt erstatta av det

---

²⁸ Marhoefer 2022: 29.

³⁰ Jordåen 2003: 2-3.

seksuelt-psykologiske.»³¹ Når vi i dag snakker om seksuelle *legninger*, er det altså denne utviklingen vi speiler. Psykiaterne hevdet virket deres dreide seg om å avdekke de sanne drivkreftene bak menneskelig atferd for således å tjene til opplysning, men Jordåen påpeker at det snarere dreide seg om fremveksten av et nytt system for klassifisering og kontroll av intimitet, kjærlighet og sex som erstattet et annet.³² Psykiatrien fremmet oppfatningen av heteroseksualitet – et begrep første gang brukt i 1869 – som «det naturlige», hvilket slektet delvis på darwinisme og forståelsen av heteroseksuell reproduksjon som essensielt for evolusjon.³³ Alt som falt utenfor denne heteroseksuelle normen – et monogamt forhold mellom mann og kvinne, fortrinnsvis innenfor ekteskap – ble klassifisert som «perversjoner», altså uttrykk for en feilslått seksuell utvikling. Freud utviklet den såkalt ødipale modellen for seksuell utvikling, hvor en som barn startet med flytende seksualitet og hang til perversjoner, før en til slutt, ideelt sett, endte opp i et heteroseksuelt, monogamt og fruktbart forhold med klart en klart definert mannlig og kvinnelig rolle. Ifølge Freud var det en nødvendighet for et velfungerende samfunn å sikre menneskers utvikling til sunne heteroseksuelle.³⁴

En konsekvens av psykiatriens syn på seksualitet som iboende og essensielt var at også likekjønnsseksualitet begynte å forstås som en kjønnslig drift hos visse individer. Fenomenet ble tema for flere psykiatriske studier og debatter. Begrepet *homoseksualitet* ble første gang brukt i 1869 av den ungarske skribenten Karl Maria Kertbeny i et brev til den prøyssiske justisministeren, hvor han anmodet om opphevelsen av sodomilovene. En mengde andre navn på likekjønnsseksualitet eksisterte ved siden av dette og fortsatte å bli brukt frem til midten av 1900-tallet av diverse medisinske autoriteter og homoseksuelle selv, for eksempel *invert*, uniseksuell og *Urning*. I 1886 mottok den første nordmannen diagnosen «kontrærseksuell».³⁵ Psykiaterne var imidlertid ikke samde seg imellom om forklaringen på likekjønnsseksualitet, hva den skyldtes og hvordan den skulle behandles. Mange hevdet den var en perversjon eller sykdom, et resultat av eller en årsak til feilslått seksuell utvikling, enten oppstått uavhengig av individets omgivelser eller anskaffet grunnet ytre påvirkning, gjennom «forføring» foretatt av en annen homoseksuell. Disse hevdet homoseksualiteten noen ganger kunne kureres, enten gjennom hypnose, hormoninjeksjoner eller fysisk og moral hygiene. Andre, som vi skal se nærmere på i det følgende, hevdet homoseksualitet var en naturlig seksuell variasjon som ikke behøvde kureres.

---

³¹ Jordåen 2003: 3.

³² Ibid. 3.

³⁴ Ibid. 2.

³⁵ Jordåen 2003: 5.

Mer enn noe annet land var det Tyskland som skulle utgjøre hovedscenen for den nye seksualvitenskapens fremvekst, og dertil utviklingen av bevisste homoseksuelle identiteter. Det var tyske psykiatere og homoaktivister som gikk i bresjen for etableringen av *sexologien* som en egen medisinsk og vitenskapelig underdisiplin.³⁶ Datidas sexologi-begrep omfattet ikke all medisinsk-vitenskapelige forskning om sex; det var heller tale om en ny, mindre gren av psykiatrien som forsøkte å slå rot. Sexologene ønsket å skape en bred forskningsdisiplin for seksualitetsstudium, omfattende ikke bare «perversjoner» men også «normal» seksualitet, alt fra hormoner og seksuelt overførbare infeksjoner til reproduksjon. Beachy sporer en viktig spire til sexologien til samarbeidet mellom den tyske advokaten og journalisten Karl Heinrich Ulrichs (1825-95) og den tyske psykiateren Richard von Krafft-Ebing (1840-1902).³⁷ Ifølge Beachy kan Ulrichs, selv åpent homoseksuell, anses som den første til å utforme en teoretisk beskrivelse av en subjektiv homoseksuell selvforståelse, og hans skrivelser var av stor viktighet for den unge sexologien og den gryende homokampen. Krafft-Ebing opprettholdt en livslang korrespondanse med Ulrichs, og denne utvekslingen gav mye næring til forskningen hans om likekjønnsseksualitet. I 1886 utgav han et av de tidligste vitenskapelige verkene hvor homoseksualitet er hovedtema, *Psychopathia Sexualis*. Krafft-Ebing tok inspirasjon fra Ulrichs' emansipatoriske ideer om likekjønnsseksualitet, men soknet imidlertid også til en teori om homoseksualitet som nedarvet genetisk sykdom. Med grunnlag i darwinisme hevdet han likekjønnsseksualitet utgjorde et biologisk feilskjær, all den tid det ikke kunne resultere i forplantning. Dette skapte spenning mellom ham og Ulrichs, og sistnevnte kritiserte ham skarpt for disse holdningene kort tid før Ulrichs' død. Krafft-Ebing kom imidlertid til å gjøre helomvending, og i sin siste publikasjon om homoseksualitet avviste han sin tidligere teori og erklærte at likekjønnsseksualitet ikke burde anses som psykisk fordervelse eller endog sykdom, men at det kunne forekomme også hos edle individer.³⁸ Krafft-Ebings anskuelser var representative for andre progressive psykiatere i Tyskland og Østerrike som mente homoseksualitet var en iboende og i hovedsak uforanderlig seksuell legning.³⁹ Når det gjelder Ulrichs' betydning for homoseksuelles anseelse i samfunnet, hevder Marhoefer, til forskjell fra Beachy, at hans rolle er blitt overdrevet av forskerne: han dannet aldri noen interesseorganisasjon og oppnådde verken å overbevise mange eller få strøket den tyske sodomiloven, og innen 30-tallet var han så å si forvist til glemselen.⁴⁰ Den som virkelig løftet

---

³⁶ Marhoefer 2022: 24.

³⁷ Beachy 2010: 815.

³⁸ Ibid. 819.

³⁹ Ibid. 819.

⁴⁰ Marhoefer 2022: 32.

sexologien og homosaken opp på verdensscenen, var Magnus Hirschfeld, som vi skal se nærmere på etter hvert.

Konstruksjonen av den homoseksuelle utspant seg også utenfor forskningsmiljøene. Flere svært omtalte offentlige skandaler rundt århundreskiftet hvor mannlig likekjønnsseksualitet var sakens kjerne, sørget for å skape oppmerksomhet og sementere holdninger til homoseksuelle blant allmennheten. Dette inkluderte spesielt rettssaken mot den irske dikteren Oscar Wilde i Storbritannia, som ble idømt straffarbeid og fengsling i 1895 for homoseksuelle forhold, og den såkalte Eulenburg-affæren i Tyskland (1907-9), hvor det ble rettet anklager om homoseksuell praksis mot menn i keiser Vilhelm IIs nære krets. Etter første verdenskrig muliggjorde nyvunnen ytrings-, presse- og forsamlingsfrihet at det kunne vokse fram en mangefasettert homoseksuell subkultur i flere vestlige land, særlig i storbyene; mest bemerkelsesverdig var Berlin, som ifølge [CHS] utviklet seg til et rent eldorado for homoseksuelle av alle kjønn.⁴¹ Interesseorganisasjoner for homoseksuelle tilbød en mulighet til å tre ut av den anonyme tilværelsen og søke til likesinnede. I storbyene dukket det opp egne homoseksuelle utesteder, som ble viktige møteplasser i den voksende subkulturen. [CHS] påpeker imidlertid at en ikke må tolke denne tiltakende synligheten som et tegn på manglende fordommer ellers i samfunnet: homoseksuelle forhold brøt ofte barrierer med hensyn til alder, klasse og rase, og ble følgelig oppfattet av mange som trusler mot den etablerte orden. Siden homoseksuell aktivitet gjerne måtte bedrives diskret, kunne utenforstående finne på å knytte homoseksuelle til hemmelig, undergravende konspirasjonsvirksomhet, hvilket ble næret av avsløringer om homoseksuelle i høytstående stillinger, for eksempel under Eulenburg-affæren.⁴² Homoseksuelle menn og kvinners offentlige og private liv var stadig truet av rettsforfølgelse. Riktignok var det flere som engasjerte seg i kampen for avkriminalisering av homoseksualitet, og igjen var Tyskland det mest markante landet. Selv om denne kampen skulle ende med tap, og saken drukne i andre verdenskrigs grusomheter, sørget innsatsen fra forskere og aktivister for at homoseksualitet havnet på den politiske dagsordenen.

Tysk homokamp, Magnus Hirschfeld og tilblivelsen av «det hirschfeldske program»

---

⁴¹ [CHS] 2011: 157

⁴² [CHS] 2011: 58.

Tyskland utgjorde som nevnt et slags sentrum for forskning og kultur tilknyttet homoseksualitet, med Berlin som homobyen *par excellence*; [CHS] kaller sågar landet for hovedstaden til den (homo)seksuelle vitenskapen, den homoseksuelle rettighetsrørsla og homokultur på starten av 1900-tallet.⁴³ Hvordan hadde det seg at nettopp Tyskland utviklet seg i en slik retning?

Som den største og mektigste av de tyske statene og primus motor bak samlingen av Det tyske keiserriket i 1871 utøvde kongeriket Preussen stor innflytelse på den nye forbundsstatens lovverk. En følge var at den prøyssiske antisodomi-loven ble inkorporert i keiserrikets straffelov som paragraf 175, som forbød seksuelle handlinger mellom menn og mellom menn og dyr. Paradoksalt nok kan denne lovbestemmelsen ha medvirket til at Tyskland ble arnestedet for moderne homoseksualitet: den franske historikeren Laure Murat sammenlikner Tyskland med samtidas Frankrike, hvor homoseksualitet var lovlig, og finner at homoseksualiteten i Frankrike stort sett var skjult i det offentlige, og kun tematisert i moralistisk litteratur. Mens i Tyskland, på tross av lovforbudet, figurerte homoseksualiteten i offentligheten i mye større grad, og den var emne for både vitenskapelig og politisk studium.⁴⁴ I Tyskland sørget kriminaliseringen av homoseksualitet for at fenomenet ble aktualisert og innbød til debatt. En årsak var at det viste seg svært vanskelig for det tyske rettsvesenet å komme frem til noen lett anvendelig tolkning av lovteksten (hvor gikk grensen for «seksuell handling»?) og rettspraksis varierte stort fra delstat til delstat og i ulike rettsinstanser. En ytterligere komplikasjon var at sexologer ofte ble innkalt som ekspertvitner i rettssakene, og de mer progressive identifiserte gjerne homoseksualiteten som en iboende drift, hvilket etter deres skjønn gjorde straff til en upassende reaksjon.⁴⁵ Resultatet ble at lovbestemmelsen vanskelig kunne anvendes etter hensikten, hvilket gjorde den til gjenstand for kontrovers og kritikk. På tross av dette sto den ved lag, og fortsatte å stimulere offentlig debatt og medisinsk forskning, også etter keiserrikets omdannelse til republikk i 1918.

Weimarrepublikkens nye ytringsfrihet gav desto større spillerom når det gjaldt diskusjoner omkring homoseksualitet i offentligheten. Ifølge Kristin Hobson (2006) medførte det politiske klimaet og de mange diskusjonene som pågikk om nedkriminalisering og avkriminalisering en større åpenhet med hensyn til å diskutere samfunnets syn på homoseksuelle, kanskje først og fremst blant homoseksuelle selv.⁴⁶ Terje Emberland og Bernt Roughtvedt (2005) skriver at fenomenet må sees i sammenheng med «den midlertidige

---

⁴³ [CHS] 2011: 12.

⁴⁴ Murat, sitert i Beachy 2010: 836.

⁴⁵ Beachy 2010: 809-10.

⁴⁶ Hobson 2006: 273

avskaffelsen av moralen» i etterkrigstidas Tyskland.⁴⁷ Dette kom klarest til uttrykk i Berlin, hvor det foruten homoseksuelle møtesteder dukket opp erotiske revyer og kabareter, «nakenlokaler» og generelt omsvøpsfrie møteplasser for enhver romantisk og/eller erotisk smak. Byen bar preg av en ny åpenhet hva gjaldt alternativ seksualitet; homoseksualitet ble diskutert flittig og åpent og homoseksuelle fryktet ikke lenger å bli lagt merke til på gaten, ifølge Emberland og Roughvedt.⁴⁸ I fravær av tidligere sensur kunne det publiseres både vitenskapelig og populær litteratur som tematiserte homoseksualitet, hvilket Marhoefer gjør denne perioden unik sammenliknet med foregående tider.⁴⁹ Det ble publisert en rekke homomagasiner som inneholdt alt fra politiske og filosofiske artikler til noveller, motetips og pornografi. Vitenskapelig litteratur som Krafft-Ebings *Psychopathia Sexualis* inneholdt grafiske førstehåndsskildringer av homoseksuelle handlinger, men lot seg publisere fordi en kunne hevde verket var av vitenskapelig viktighet; ifølge Beachy gjorde vitenskapens status i Tyskland og innflytelsen utøvd av en mektig forlagsindustri det mulig for en homoseksuelltematisk litteratur å blomstre uten sidestykke ellers i Europa.⁵⁰

Blant foregangsskikkelsene i denne utviklingen er det særlig ett navn som forbindes med den fremvoksende homoseksuelle vitenskapen og kulturen: den tyske legen og sexologen Magnus Hirschfeld (1868-1935). Han er blitt beskrevet som samtidas best kjente og mest energiske forsvarer av de homoseksuelles sak,⁵¹ Europas fremste skeive personlighet i sin tid⁵² og jamvel «sexens Einstein».⁵³ Som en av sexologiens grunnleggere var han en nybrottsmann innen den vitenskapelige utforskningen av seksualitet og i arbeidet for reformer av lover vedrørende både homoseksualitet, prostitusjon, familieplanlegging og regulering av ekteskapet.⁵⁴ Han bemerket seg både som forsker og aktivist, og var den første homoaktivisten som oppnådde virkelig berømmelse.

Hirschfeld ble født i 1868 i den tyske byen Kolberg inn i en liberal jødisk middelklassefamilie. I likhet med faren og to brødre studerte han medisin, og fordypet seg etter hvert i temaet seksualitet, særlig homoseksualitet. Han var sterkt påvirket av opplysningsidealene, og forskningsvirksomhet hans fikk snart en emansipatorisk dimensjon; hans motto ble *Per scientiam ad justitiam*, «gjennom vitenskap til rettferd», og han så for seg

---

⁴⁷ Emberland & Roughvedt 2005: 55

⁴⁸ Ibid. 56.

⁴⁹ Marhoefer 2022: 30.

⁵⁰ Beachy 2010: 820.

⁵¹ Emberland & Roughvedt 2005: 56; Marhoefer 2022: 3.

⁵² [CHS] 2011: 13.

⁵³ Marhoefer 2022: 26.

⁵⁴ Hårstad 2020: 1.

vitenskapen som det fremste redskap i kampen for sosial rettferd.⁵⁵ Hirschfeld, som selv var homoseksuell, inntok et progressivt syn på homoseksualitet og hevdet fenomenet verken var sykkelig eller skadelig, men en naturlig seksuell variasjon. Dette nødvendiggjorde således en avkriminalisering, og det var dette han viet sin karriere til. Det emansipatoriske prosjektet måtte starte med medisinen, mente Hirschfeld, for den medisinske vurderingen av homoseksualitet var den store bøygen mellom homoseksuelle og friheten. Men Hirschfeld ønsket også å skape et mer positivt syn på seksualitet generelt: mange av samfunnets problemer kunne løses gjennom en forståelig, direkte, vitenskapelig og offentlig tilnærming til sex, mente han.⁵⁶ I så måte var han en del av en større reformrørsle assosiert med den politiske venstresiden som virket for en seksuell liberalisering, med blant annet mer og bedre seksualundervisning på skolene og folkeopplysning om prevensjon. Dette møtte motstand fra konservative krefter, gjerne innen kirken, som så med avsky på det de mente var kamp for seksuell tøylesløshet og usedelighet.⁵⁷ Hirschfeld var kontroversiell i samtida både fordi han forsket på og engasjerte seg politisk for samfunnets seksuelle avvikere, men også fordi han gikk imot det alminnelige prinsippet om å ikke blande akademisk virke med politisk agitasjon: forskninga skulle være objektiv og ufarget av ideologiske betraktninger, mens den politiske kampen for grunnleggende rettigheter måtte føres uten hensyn til den en måtte ha forsket seg frem til.⁵⁸ Det emansipatoriske prosjektet forble likevel rettesnoren og knutepunktet i Hirschfelds vitenskapelige og politiske virke fra begynnelse til slutt.

I 1896 utgav Hirschfeld en pamflett på trettifem sider kalt *Sappho und Sokrates, oder, wie erklärt sich die Liebe der Männer und Frauen zu Personen des eigenen Geschlechts?* («Sappho og Sokrates, eller, hvordan forklarer man menns og kvinners kjærlighet til personer av samme kjønn?»). Marhoefer hevder denne utgivelsen hadde vidtfavnende konsekvenser, definitivt for tysk seksualpolitikk de neste tre tiårene, men kanskje også for verden i sin helhet, når det gjaldt innflytelsen til prinsippene som ble lagt frem.⁵⁹ I pamfletten presenterte den unge Hirschfeld en vitenskapelig teori vedrørende likekjønnsseksualitetens iboende, biologiske natur, hos både menn og kvinner; den var ingen sykdom, men forårsaket av en medfødt biologisk tilstand, et komplement til menneskelig seksualitet ellers. Forfølgelsen av homoseksuelle kunne således ikke forsvares i tråd med vitenskapelig rasjonalitet; den måtte opphøre, slik en hadde sluttet å brenne hekser og kjettere. Ifølge Marhoefer kom Hirschfeld til

---

⁵⁵ Dose 2014: 8; Hårstad 2020: 1.

⁵⁶ Marhoefer 2022: 34.

⁵⁷ Ibid. 34.

⁵⁸ Hårstad 2020: 1.

⁵⁹ Marhoefer 2022: 35.

å anvende et tilsvarende resonnement resten av livet. Hun mener *Sappho und Sokrates* var banebrytende i det at den samkjørte en eldre forståelse av homoseksuelle som en viss type mennesker med en rigid medisinsk-biologisk tilnæringsmetode, hvilket tidligere forfattere ikke hadde hatt.⁶⁰ I Hirschfelds modell var homoseksuelle en type mennesker karakterisert av et uvanlig, men ikke sykelig, biologisk trekk. Den brøt i så måte med de ledende medisinske autoritetene, som alle mente homoseksualitet var patologisk.

Hva var det så Hirschfeld mente var årsaken til homoseksualitet? Ralf Dose (2014) skriver at Hirschfelds teori kan oppsummeres i begrepet «seksuelt mellomledd».⁶¹ Dette dreier seg om at alle menneskelige trekk, det være seg fysiske eller psykiske, opptrer i en feminin og maskulin form – eller, i eksepsjonelle tilfeller, androgynt. Hirschfeld deler disse menneskelige trekkene inn i fire kategorier: kjønnsorganer, andre fysiske trekk, kjønnsdrift og andre psykologiske trekk. Det eksisterer maskuline og feminine tilfeller i en uendelig mengde kombinasjoner og grader av variasjon innen hver kategori, slik at en fullt ut maskulin mann eller feminin kvinne er en umulighet. Dose poengterer at med samtidas rigide kjønnsroller måtte en slik «opløsning» av kjønnene muligens ha vært opprørende, endog skandaløst.⁶² Hirschfeld opererte dog en nokså konvensjonell forståelse av hva «maskulin» og «feminin» skulle bety: førstnevnte var aktiv, kreativ, dristig etc., mens sistnevnte var passiv, reseptivt og avventende. Men denne klassifiseringen var ikke ordnet i et slags hierarki med over- og underordnet part; begge elementene var valide og nødvendige. Det var når de opptrådte sammen i en blanding innenfor én eller flere av de ovennevnte fire kategoriene, at det oppsto et seksuelt mellomledd. Når det gjaldt homoseksualitet, mente Hirschfeld at den var et seksuelt mellomledd i kategorien kjønnsdrift; i tilfellet homoseksuelle menn dreide det seg altså om en kombinasjon av en i hovedsak feminin kjønnsdrift og maskuline fysiske trekk. Hirschfeld karakteriserte slike tilfeller som et «tredje kjønn», en kvinnes sjel fanget i en manns kropp.⁶³ Essensialisme er sentralt for Hirschfelds teori: han mente en persons natur ble bestemt av iboende, arvelige trekk, og at oppgaven var å legge til rette for at hvert individ kunne leve i harmoni med «sin natur».⁶⁴ At homoseksuelle levde ut sine drifter, var dermed intet å fordømme eller frykte; det var simpelthen naturlig. Den essensialistiske forståelsen av homoseksualitet ble ifølge Marhoefer et enormt innflytelsesrikt prinsipp; hun hevder

---

⁶⁰ Ibid. 35.

⁶¹ Dose 2014: 68.

⁶² Ibid. 69.

⁶³ [CHS] 2011: 50.

⁶⁴ Dose 2014: 72.

Hirschfeld faktisk kan gis æren for å ha skapt den moderne homoseksuelle.⁶⁵ Den mest utbredte nåtidige oppfatningen av hva homoseksualitet er – et uforanderlig, iboende trekk, biologisk forankret, men ingen sykdom, en seksuell minoritet med krav på anerkjennelse – sporer hun tilbake til Hirschfeld og hans likesinnede.

Ifølge Dose er det tydelig at for Hirschfeld var konseptet seksuelt mellomledd ment til å forklare homoseksualitet i særdeleshet, i og med at dette opptok det meste av forskningsarbeidet hans.⁶⁶ Hans emansipatoriske ambisjon ble også tydelig uttrykt gjennom dette: dersom alle mennesker var mellomledd i varierende grad og det ikke fantes «rene» menn og kvinner, så ville det nødvendigvis være irrasjonelt å undertrykke homoseksuelle, transvestitter og andre. Og vitenskapen viste dertil at homoseksuelle ikke kunne anklages for perversjon eller usedelighet: Hirschfelds refreng var at den biologiske vitenskapen viste hvordan likekjønnsseksualitet- og kjærlighet harmonerte med naturlovene. Homoseksualitetens essensialisme gjorde at den kunne karakteriseres som medfødt og «naturlig» og dermed ikke et uttrykk for et bevisst valg hos individet, hvilket gjorde det umulig å bedømme den ut ifra etiske og moralske prinsipper.

Innholdet i Hirschfelds modell for seksuelle mellomledd var ikke fullstendig nytt, men vinklingen han brukte skulle vise seg å få varig betydning.⁶⁷ Dette var ikke minst fordi Hirschfelds ideer brøt med rådende oppfatninger blant vitenskapsmenn i datida, men også fordi han arbeidet i Tyskland, som lå langt fremme når det gjaldt naturvitenskapelige innovasjoner; utviklingen her fikk ringvirkninger i resten av verden. Hirschfelds organisatoriske engasjement og dyktighet spilte dessuten en avgjørende rolle for at han klarte å etablere et ry av internasjonal størrelse. I mai 1897 stiftet han, sammen med tre andre menn, Den vitenskapelig-humanitære komité (*Wissenschaftlich-Humanitäres Komitee*, WhK), historiens første åpne kamporganisasjon for likekjønnsseksualitet.⁶⁸ Organisasjonens hensikt var å motarbeide stigmatisering av homoseksuelle og andre seksuelle minoriteter og få avskaffet den tyske sodomiloven. WhK arrangerte blant annet foredrag og fikk trykket og distribuert vitenskapelig litteratur og politiske pamfletter. Organisasjonens medlemsmasse vokste etter hvert, og Hirschfeld fikk dessuten kontakt med flere prominente skikkelser i tysk politikk, blant annet lederen for Det tyske sosialdemokratiske partiet (SPD), August Bebel, som gav saken sin støtte. I 1898 sendte WhK en petisjon til Riksdagen hvor det ble anmodet om en reform av straffelovens paragraf 175. Petisjonen ble signert av Bebel, som la frem

---

⁶⁵ Marhoefer 2022: 3.

⁶⁶ Dose 2014: 71.

⁶⁷ Marhoefer 2022: 36.

⁶⁸ Dose 2014: 38.

forslag om avskaffelse av sodomiloven. Forslaget ble ikke vedtatt, men WhK fortsatte kampen.⁶⁹ Temaet kom opp til debatt på ny i 1930, da en komité i Riksdagen foretok en vurdering av straffeloven og innstilte seg på avkriminalisering, men den politiske ustabiliteten i Weimarrepublikken forhindret noen avgjørende handling. WhKs virke sørget imidlertid for å popularisere teorien om homoseksualitet som et medfødt trekk og spre kunnskapen utenfor forskermiljøet.

I 1919 stiftet Hirschfeld et eget forskningsinstitutt i Berlin dedikert til seksualitetsstudium, Instituttet for seksualvitenskap (*Institut für Sexualwissenschaft*). Ifølge Hobson var dette det første akademiske seksualvitenskapelige institusjon hvor man kombinerte seksualvitenskap- og politikk med en vitenskapelig metode og argumentasjon.⁷⁰ Instituttet besatte dertil et internasjonalt kjent og omfattende arkiv med forskningsmateriale, et stort fotoarkiv samt et bibliotek med flere tusen titler. Det tiltrakk seg raskt flere utenlandske besøkende som ønsket å konsultere Hirschfelds forskning, og bidro til å øke sexologiens anerkjennelse og popularitet.⁷¹ Videre deltok han i stiftelsen av Kongressen for seksualreform i 1921, hvilket ledet til skipingen av Verdensligaen for seksualreform i 1928, hvis mål inkluderte å jobbe for liberalisering av lover knyttet til seksualitet og ekteskap verden over.

Den homoseksuelle rettighetsrørsla var imidlertid ikke monolittisk, og det eksisterte andre aktivistorganisasjoner foruten WhK. Hirschfeld var sosialdemokrat og forankret på venstresida, men det fantes homoforkjempere også på høyresiden, inkludert Menneskerettighetsforbundet (*Der Bund der Menschenrecht*, grunnlagt 1922), som er blitt beskrevet som høyreradikalt, og talte den høytstående nazisten og Adolf Hitlers nære venn Ernst Röhm som medlem.⁷² I tillegg hadde man *Gemeinschaft der Eigenen* («De særegnes fellesskap», stiftet 1903), anført av Adolf Brand, som var «rasist, nasjonalist, kristendomsfiendtlig og sterkt påvirket av Nietzsches overmennesketeori».⁷³ Brand var kritisk til Hirschfelds medikalisering og normalisering av homoseksualitet; han ville heller plassere den i konteksten av et idealisert mannlig fellesskap, inspirert av antikkens Hellas, hvor de erotiske båndene mellom de mannlige krigerne skulle fremme samhold.⁷⁴ Venstresida var heller ikke entydig når det gjaldt oppfatninger av homoseksualitet. Den tidligere nevnte August Bebel var i utgangspunktet ingen uttalt forkjemper for de homoseksuelles rettigheter;

---

⁶⁹ Beachy 2010: 824.

⁷⁰ Hobson 2006: 278.

⁷¹ [CHS] 2011: 52.

⁷² Hobson 2006: 274.

⁷³ Emberland & Roughvedt 2005: 108.

⁷⁴ [CHS] 2011: 53.

han kombinerte en sosialistisk kritikk av borgerskapets «parasittiske livsstil» med en moralsk fordømmelse av «denne perversiteten i høyere sosiale kretser». Innen han engasjerte seg på vegne av Hirschfeld og WhK, hadde imidlertid Bebel endret oppfatning.⁷⁵ Ellers var det ikke uvanlig at sosialister utnyttet sexskandaler for å sette storborgere, kirke og aristokrati i et dårlig lys og stemple dem som degenererte, og en hevdet gjerne at de homososiale miljøene i borgerskapets sfære avlet homoseksualitet og andre perversjoner.⁷⁶ I Tyskland skulle imidlertid ende med at både sosialdemokratene og kommunistene engasjerte seg i aktivitetene til WhK.

Hirschfelds argeste motstandere fantes likevel på høyresiden, og blant hans mest innbitte fiender var Det nasjonalsosialistiske tyske arbeiderparti (Nazistpartiet, NSDAP). Under Adolf Hitlers ledelse fra 1921 maktet partiet å bli en maktfaktor i tysk politikk under mellomkrigstidas sosiale og økonomiske krisetider, og frontet en klar antikommunistisk, nasjonalistisk og antisemittisk plattform. Partiet hadde brodd mot den seksuelle liberaliseringen WhK agiterte for, og ifølge Hobson var den internasjonale berømmelsen og statusen som Magnus Hirschfeld og instituttet hans var i ferd med å få, en torn i øyet på nazistene.⁷⁷ Hirschfeld ble et yndet hatobjekt på grunn av alle fiendekategoriene han dekket. Han var affiliert med sosialdemokratene, og selv om han så vidt man vet aldri sto frem som homoseksuell i offentligheten, ble hans inngående arbeid for rettene til homoseksuelle og andre minoriteter et stempel.⁷⁸ Etter oktoberrevolusjonen i Russland i 1917 hadde homoseksualitet blitt avkriminalisert av bolsjevikene, hvilket Hirschfeld løftet frem som et godt sosialpolitisk forbilde. Meningsmotstanderne hans hadde således et påskudd til å koble ham til kommunistisk tankegods generelt.⁷⁹ Både Dose og Marhoefer konstaterer at Hirschfeld aldri var spesielt opptatt av sin jødiske identitet, men dette stoppet ikke nasjonalsosialistene og andre antisemitter fra å betone denne siden av ham.⁸⁰ Jøder ble av mange assosiert med seksuell «uorden», hvilket var en selvoppfylgende profeti all den tid jødiske leger ofte ble tvunget inn i mindre anerkjente disipliner på grunn av antisemittiske holdninger, hvilket gjorde det nærliggende for nasjonalsosialistene å knytte Hirschfelds jødedom til hans sexologiske «undergravingsvirksomhet».⁸¹ Hirschfeld ble utsatt for regelrette hatkampanjer fra den nasjonalsosialistiske pressen utover på 20-tallet, og dertil kom

---

⁷⁵ Hobson 2006: 277.

⁷⁶ [CHS] 2011: 2.

⁷⁷ Hobson 2006: 278.

⁷⁸ Hårstad 2020: 2.

⁷⁹ Hårstad 2020: 6.

⁸⁰ Dose 2014: 35; Marhoefer 2022: 11.

⁸¹ Marhoefer 2022: 11.

fysiske angrep. I München i 1920 ble han slått sanseløs av antisemittiske bøller og havnet på sykehus med brudd på hodeskallen. Hitler hyllet gjerningsmennene og hevdet Hirschfeld var den virkelige forbryteren.⁸² Ettersom nasjonalsosialistenes innflytelse vokste, ble Tyskland snart for farlig for Hirschfeld å oppholde seg i.

Ved Hitlers maktovertakelse i 1933 kulminerte den nasjonalsosialistiske hatkampanjen mot Hirschfeld, som da oppholdt seg i Zürich. 6. mai, bare noen måneder etter Hitlers utnevning til rikskansler, ble Instituttet for seksualvitenskap plyndret av en bande nasjonalsosialistiske studenter. Mange av bøkene fra instituttets bibliotek, i tillegg til en byste av Hirschfeld, ble kastet på bål på gaten. Innen dette skjedde hadde allerede instituttet opphørt å eksistere i praksis, og WhK var på randen av oppløsning. Det fantes ingen institusjoner som kunne videreføre Hirschfelds vitenskapelige arv eller fortsette hans politiske engasjement. Hirschfeld selv døde i landflyktighet i Frankrike i 1935 av hjerteanfall. Selv i døden fortsatte han å være gjenstand for nasjonalsosialistisk propaganda: under hele Det tredje rikets eksistens frem til 1945 dukket Hirschfeld opp i pressen som en busemann, og i propagandaen var han stadig et mye brukt eksempel på «den jødiske fienden».⁸³ Ikke bare Hirschfelds virke, men også Tysklands homokultur generelt fikk føle konsekvensene av nasjonalsosialistenes velde; ifølge Hobson markerte 1933 en slutt på den relative åpenheten fra Weimarrepublikkens dager.⁸⁴ Ifølge Beachy kvarv den kunstneriske og vitenskapelige innovasjonen i Tyskland, inkludert sexologien; Weimarrepublikkens eksperimentering og den forholdsmessige ytringsfriheten ble raskt og systematisk kvalt. Nazistene hadde allerede i mars 1933 iverksatt «Kampanjen for et rent rike», hvilket medførte avskaffelse av Berlins homoseksuelle presse og stengning av en rekke homoseksuelle utesteder.⁸⁵ Berlins homoseksuelle subkultur ble tvunget under jorda, de fleste rørslere reduserte sin virksomhet og synlighet, og mange homoseksuelle valgte å flytte ut av landet, mens andre gikk inn i rollen som heteroseksuelle og begynte et dobbeltliv.⁸⁶ Nazistenes undertrykkingsvirksomhet ble svært effektiv: etter andre verdenskrig var Magnus Hirschfeld og arbeidet hans nesten fullstendig glemt – han hadde kun maktet å redde seg selv fra nazistene, livsverket hans, instituttet i Berlin og hans

---

⁸² Hobson 2006: 278.

⁸³ Dose 2014: 36.

⁸⁴ Hobson 2006: 280.

⁸⁵ Beachy 2010: 836.

⁸⁶ [CHS] 2011: 58.

vitenskapelige arv lå i ruiner, og bare bruddstykker overlevde.⁸⁷ Nasjonalsosialismens fremtreden i Tyskland knuste sexologien og drev dens utøvere fra landet.⁸⁸

Nazistenes syn og praksis med hensyn til likekjønns seksualitet

Nazistene førte altså en bevisst motkampanje mot den homoseksuelle subkulturen og seksuell liberalisering i kunst og vitenskap generelt, men hva var det denne fiendskapen grunnet på? Hvordan var homoseksualitet betraktet i de tyske nazistenes ideologi, og hvordan forholdt man seg til fenomenet i praksis? [CHS] mener nazistenes forhold til homoseksualitet aldri var fullstendig konsekvent, på tross av en offisiell negativ linje.⁸⁹ NSDAP kjempet innbitt for å beholde paragraf 175, men det fantes samtidig kjente homoseksuelle blant partiets kadre. En av de mest bemerkelsesverdige var offiseren Ernst Röhm, leder for partiets paramilitære avdeling, *Sturmabteilung* (SA). Röhm la ikke skjul på sin legning, hvilket førte til at NSDAP ble utsatt for en rekke skandaler og svertetekampanjer fra sine politiske motstandere som ville slå politisk mynt på homoseksualitetens kontrovers.

[CHS] beskriver De lange knivers natt som et vendepunkt når det gjelder nazistenes bruk av antihomoseksuell retorikk og virkemidler.⁹⁰ Heretter ble partiets antihomoseksuelle linje tettere fulgt opp, og 1. september 1935 vedtok nazistene en revidert paragraf 175, som utvidet forbudet mot homoseksualitet til å gjelde alle former for erotisk kontakt mellom menn (dog ikke mellom kvinner); under den nye loven kunne så lite som et kyss føre til fengselsstraff. Fortrengningen av homoseksualitet intensivertes, med en tidobling av domfellelser mellom 1934 og -38; straffene ble dessuten strengere.⁹¹ SS-sjefen Himmler var blant nazistenes mest glødende motstandere av homoseksualitet; det var han som hadde ledet an i oppkriminaliseringen, og i 1936 skipet han «Rikskontoret for bekjempelse av homoseksualitet og abort», et organ ment til å koordinere utrenskningen av homoseksualitet og annen seksuell umoral fra Det tredje rike. I en tale til høytstående SS-offiserer i februar 1937 erklærte Himmler at homoseksualitet var en import fra utlandet, et resultat av forføring av ellers sunne tyske menn, og at homoseksualiteten potensielt kunne spre seg dersom den ikke ble oppdemmet.⁹² I motsetning til Hirschfeld anså Himmler homoseksualitet som noe

---

⁸⁷ Dose 2014: 8.

⁸⁸ Marhoefer 2022: 194.

⁸⁹ [CHS] 2011: 58.

⁹⁰ [CHS] 2011: 59.

⁹¹ Ibid. 59.

⁹² Ibid. 59.

man ervervet, nærmest gjennom smitte, og ikke en iboende egenskap; dette sosialkonstruktivistiske synet ble anvendt dels som en reaksjon mot Hirschfelds «jødiske vitenskap».⁹³ Som følge av dette synet regnet man med at homoseksualitet potensielt kunne kureres eller avvendes, for eksempel gjennom hormonbehandling, kastrasjon eller hardt fysisk arbeid. Alle disse ble benyttet av den tyske staten i forsøket på å luke ut homoseksuell praksis. De man anså som de «farligste» homoseksuelle, de ansvarlige for «forføringen» som ikke lot seg kurere, skulle utryddes slik at ikke «sykdommen» spredde seg videre.⁹⁴

De drakoniske tiltakene rettet mot homoseksualitet kan ifølge [CHS] tolkes som del av en større prosess hvor seksualitet ble gjort til gjenstand for statens regulering i større grad enn før.⁹⁵ I Hitler-Tyskland så vel som i det fascistiske Italia, Sovjetunionen under Josef Stalin og erkekonserverne, autoritære regimer som Francisco Francos Spania, gikk myndighetene på 30-tallet i reaksjonær retning når det gjaldt håndhevelse av normer og lover relatert til seksualitet generelt. Dette skjedde på bakteppe av en demografisk og sosiokulturell utvikling siden slutten av første verdenskrig: [CHS] skisserer en situasjon med seksualnormer i oppløsning, med stadig flere aborter, spredning av kjønnsykdommer og økende antall skilsmisser. I tillegg hadde det blant borgerskapet og bybefolkningen for øvrig blitt vanlig og akseptert med små familier.⁹⁶ I kombinasjon med de usikre tidene under mellomkrigstidas økonomiske kriser, stupte fødselstallene i Europa. Denne utviklingen skapte bekymring i flere lag; konservative, gjerne religiøse, krefter uroet seg over den seksuelle løssluppenheten og svekkelsen av tradisjonelle normer for familieliv, mens man fra et nasjonalistisk perspektiv anså den mulige nedgangen i folketall som et alvorlig problem for nasjonens styrke og levedyktighet. Disse forholdene ledet myndighetene i de ovennevnte landene til å ta i bruk pronatalistiske tiltak for å reversere den demografiske utviklingen.⁹⁷ En konsekvens var at borgernes sexliv ikke lenger var å anse som et privat anliggende, men ble gjort til gjenstand for offentlig regulering. Denne prosessen fikk dessuten et sterkt islett av eugenikk: utviklingen innen genetisk arvelære ledet flere forskere til å mene at en gjennom sosiopolitiske tiltak kunne dyrke frem ønskelige genetiske trekk i en befolkning, mens mindre ønskede trekk ble luket ut. Innbakt i dette var en hierarkisk ordning av genetiske, eller «rasemessige», egenskaper, hvor enkelte menneskeraser ble ansett for mer høytstående enn andre, og at visse «ugunstige» trekk gjorde et menneske uskikket til å reproducere seg, av

---

⁹³ Beachy 2010: 837.

⁹⁴ Ibid. 837.

⁹⁵ [CHS] 2011: 159.

⁹⁶ [CHS] 2011: 151.

⁹⁷ Ibid. 160.

hensyn til samfunnets helse.⁹⁸ Eugenikkforskere fikk stadig større gjennomslag i mellomkrigstida, og eugeniske tiltak ble iverksatt i flere europeiske land. Men det er særlig Hitler-Tyskland som er blitt kjent for eugenisk praksis; tankene om at det kun var det mest begunstigede arvematerialet som måtte videreføres, harmonerte godt med nasjonalsosialismens rangering av rasene og mål om å skape et raserent «folkefellesskap». Staten iverksatte derfor tiltak ment til å fremme forplantning blant den angivelig rene og høyverdige (ariske) delen av befolkningen og hindre forplantning blant og seksuelt samkvem med «laverestående» raser og ellers mennesker som led av arvelige sykdommer.

I det nasjonalsosialistiske Tyskland overskygget ifølge Hobson denne befolkningspolitikken alt.⁹⁹ Og i henhold til de befolkningspolitiske hensynene utgjorde homoseksualitet et klart problem, all den tid sex mellom menn ikke kunne resultere i forplantning. I henhold til eugenikken ble homoseksualitet også ansett som en sykkelig tilstand som lot seg behandle, slik at kampen mot den inngikk i de videre tiltakene ment til å forbedre befolkningens arvemateriale. Homoseksualitetens trussel ble særlig aktualisert av nazistenes håndhevelse av tradisjonelle kjønnsroller, hvilket førte til at kvinner i hovedsak var tiltenkt roller i hjemmet, mens mennene dominerte alle offentlige sfærer. Det tredje rike opererte med flere homososiale organisasjoner hvor gutter og unge menn arbeidet tett på hverandre uten mye kvinnelig kontakt, deriblant SS og Hitlerjugend. Slik en tidligere hadde sett i SA, var det hele tiden en risiko for at det i slike organisasjoner kunne oppstå homoerotiske relasjoner, og da man anså homoseksualitet som en sykkelig tilstand som kunne spre seg, var man særlig interessert i å forhindre dette i de aktuelle organisasjonene.¹⁰⁰ Man fryktet spesielt at dette skulle skje i de tyske væpnede styrkene, og Himmler, som ville gjøre SS til et forbilledlig forbund av renrasede ariske krigere, var ekstra oppsatt på å forebygge et hvert tilfelle av homoseksualitet her.¹⁰¹ Mannsidealet nazistene dyrket lot seg ikke forene med forestillingen man hadde om homoseksuelle menn som feminine og svake.

Homoseksuelle menn var én av gruppene som led under Holocaust. Ifølge Rüdiger Lautmann (1998) rettsforfulgte nazistene omtrent hundre tusen menn for homoseksualitet, hvorav ca. femti tusen ble dømt etter paragraf 175. Flesteparten av disse ble fengslet eller sent i arbeidsleir, et ukjent antall ble sendt til psykiatriske institusjoner, mens mange også ble kastrert. Mellom ti tusen og femten tusen havnet i konsentrasjonsleirene.¹⁰² De utgjorde

---

⁹⁸ Dose 2014: 76.

⁹⁹ Hobson 2006: 271.

¹⁰⁰ [CHS] 2011: 162.

¹⁰¹ Ibid. 162.

¹⁰² Lautmann, sitert i Hobson 2006: 272.

mindre enn én prosent av det totale antallet leirinnsatte.¹⁰³ Fra 1937 måtte stadig flere av dem bære rosa trekanter for å markere sin «forbrytelse». De homoseksuelle var blant de laveste i leirhierarkiet, og de fleste av dem døde under dramatiske omstendigheter. Deres historier forble lenge ukjente, da Tyskland videreførte forbudet mot homoseksualitet også etter krigen. Ikke før i 1985 anerkjente Vest-Tyskland nazistenes forfølgelse av homoseksuelle.¹⁰⁴

Hirschfelds teorier i Norge

Som et ledende kultur- og vitenskapsland fant mange impulser veien fra Tyskland til Norge. Dette gjaldt også konstruksjonen av en moderne homoseksuell identitet gjennom psykiatri og sexologi. For å bedre kontekstualisere Halldis Neegård Østbyes beskuelser, er det rimeligvis gunstig å spørre om i hvilket omfang Magnus Hirschfelds teorier hadde noe nedslag i Norge, hvordan den juridiske og sosiale situasjonen for likekjønnsseksualitet artet seg her til lands, og hvordan konstruksjonen av homoseksualitet fungerte.

I likhet med de fleste andre steder i Europa hadde likekjønnsseksualitet i Norge vært definert som umoral eller synd etter kristen lære, hvilket lå til grunn for kriminalisering av sex mellom menn (igjen, ikke kvinner) siden middelalderen. Kong Kristian Vs Norske Lov av 1687 satte dødsstraff ved bål og brann for «omgjengelse mot naturen». Straffeloven av 1842 brukte samme ordlyd, men myknet straffen til tukthusarbeid. Forbudet ble videreført i den nye straffeloven av 1902, hvor paragraf 213 inneholdt forbud mot «utuktig omgjengelse» mellom menn mot fengselsstraff på inntil ett år. En passus om at påtale bare skulle finne sted «naar det paakræves av almene Hensyn», førte til at forbudet i praksis ble svært sjeldent brukt. Dette uttrykker ifølge Hanne Marie Johansen (2019) en ambivalens i norsk strafferettstradisjon hvor en anså kriminaliseringen som et tveegget sverd: en hyppig straffeforfølgelse kunne skape offentlig oppmerksomhet rundt fenomenet, hvilket myndighetene anså som et potensielt større samfunnsproblem enn selve handlingene. Praksis ble derfor å ikke straffeforfølge eller dømme dersom det var vist diskresjon.¹⁰⁵ Den nye straffeloven uttrykte altså en kontinuitet med hensyn til rettspraksis, men ifølge Runar Jordåen (2020) vitner den også om et visst brudd i det at man nå i langt større grad enn tidligere begynte å sette ord på likekjønnsseksualiteten.¹⁰⁶ Dette speilet utviklingen innen legevitenenskapen og psykiatrien med

---

¹⁰³ [CHS] 2011: 59.

¹⁰⁴ Ibid. 60.

¹⁰⁵ Johansen 2019: 92.

¹⁰⁶ Jordåen 2020: 305.

den nye klassifiseringen av menneskelig seksualitet som for alvor begynte å gjøre seg gjeldende i Norge rundt århundreskiftet. På 1890-tallet ble sexologien, med Richard Krafft-Ebings *Psychopathia Sexualis* som standardverk, introdusert i norske legetidsskrift og psykiatriske lærebøker. Med importen av disse ideene fulgte også en debatt omkring homoseksualitetens karakter og straffens egnethet ikke ulik den som foregikk i Tyskland, hvor de som mente homoseksualiteten var en medfødt tilstand argumenterte for at det var inhumant og irrasjonelt å straffe. Men på samme måte som i Tyskland eksisterte det ingen konsensus blant leger og psykiatere om hvorvidt homoseksualiteten var resultat av arv eller miljø; noen soknet til den ene eller andre forklaringen, mens andre kombinerte dem.¹⁰⁷

Stian Hårstad (2020) har forsket på Magnus Hirschfelds tilstedeværelse i norsk presse på første halvdel av 1900-tallet. Han finner den første nevnelser av Hirschfeld i *Verdens Gang* 25. mars 1903, ved en rapport fra psykiateren Eivind Krogh fra en reise til Tyskland hvor han blant annet deltok på et foredrag av Hirschfeld om «det tredje kjønn».¹⁰⁸ Hårstads konklusjon er at Hirschfelds navn med tiden ble godt kjent for en god del nordmenn, men at det nok i hovedsak var de politisk affilierte som var mest oppdatert, og at de i stor grad reproduiserte den politisk polariserte fremstillingen fra den tyske konteksten: for sosialister og kommunister var han bortimot en frelserskikkelse som tok opp kampen mot borgerskapets undertrykkende seksualnormer, mens han for nasjonalsosialistiske eller på andre vis antikommunistiske målsmenn legemliggjorde alle destruktive samfunnskrefter; jødisk, sosialistisk og homoseksuell på samme tid. Begge fronter hadde dessuten en tendens til å overvurdere Hirschfelds radikalisme i enten den ene eller andre retningen; på den ene siden mer revolusjonær og nytenkende, på den andre mer pervers, hemningsløs og ytterliggående. Hårstad mener Hirschfeld ikke minst i den nasjonalsosialistiske leiren ble en viktig figur i det fiendebildet en skapte seg, og at det er tydelig de mange av de hatskeste innleggene i norsk presse hentet inspirasjon fra Tyskland. Ellers ser man at mange av de positive omtalene kom i aviser tilknyttet arbeiderrørsla eller venstrepartier.¹⁰⁹

En av seksualliberalismens mest markante fanebærere i Norge var Karl Evang (1902-81), lege, Arbeiderparti-politiker og Norges medisinaldirektør fra 1938 til -72. Etter å ha studert medisin gikk han i 1926 inn i den radikale venstreorganisasjonen Mot Dag, og ble ifølge Jordåen en av dens ivrigste freudianere.¹¹⁰ Arbeiderklassekvinnens helse opptok ham, og han utførte selv ulovlige aborter. Etter oppløsningen av Mot Dag i 1935 gikk han inn i

---

¹⁰⁷ Johansen 2019: 104.

¹⁰⁸ Hårstad 2020: 3.

¹⁰⁹ Ibid. 18.

¹¹⁰ Jordåen 2020: 304.

Arbeiderpartiet, og tre år senere ble han utnevnt til medisinaldirektør, hvoretter han ifølge Jordåen ble den kanskje aller mest sentrale skikkelsen i norsk helsepolitikk til langt inn i etterkrigstida. I 1932 publiserte han, sammen med legen Torgeir Kasa (1894-1974), en artikkel om homoseksualitet i *Populært Tidsskrift for seksuell Oplysning*, hvor Evang var en av redaktørene. Jordåen mener det er betimelig å lese artikkelen i relasjon den samtidige seksualreformrørsla, og påpeker at artikkelen fikk et uvanlig stort nedslagsfelt i hele Skandinavia, hvilket må ha hatt betydelig innvirkning på hvordan folk forsto homoseksualitet.¹¹¹ Evang og Kasa ønsket med artikkelen å motvirke den mystikken og fordommene de mente homoseksualiteten da var innhyllet i; før 30-tallet var de teoretiske diskusjonene om homoseksualitet stort sett ført internt i medisinske og vitenskapelige publikasjoner med sterkt avgrenset distribusjon, og selv om pressen så smått hadde begynt å bruke begrepet homoseksualitet, figureerte det oftest i sammenheng med en forbrytelse eller skandale. Evang og Kasas gikk inn for å utfylle kunnskapen og avkle religiøse fordommer, og anmodet om en fullstendig fjerning av forbudet i paragraf 213.¹¹²

Ifølge Jordåen representerer artikkelen et av de første eksemplene på et forsvar av Magnus Hirschfelds teorier i Norge, og Evang og Kasa stiller seg bevisst i tradisjonen fra den tyske sexologen. Slik sett gikk de imot en utbredt oppfatning av homoseksualitet blant medisinske og psykiatriske autoriteter i Norge, også i seksualreformrørsla, om at homoseksualitet var et ervervet trekk som skyldtes forføring. De beklaget at Hirschfelds kamp for de homoseksuelles sak i Tyskland ikke hadde ført frem. I tillegg til påvirkning fra den hirschfeldske sexologien, fungerte også den freudianske psykoanalysen som en viktig referanse.¹¹³ Forfatterne tok utgangspunkt i en medisinsk forståelse av homoseksualitet, og, i tråd med Freud, karakteriserte den homoseksuelle driften som en del av menneskets opphavelige seksualitet – noe de fleste ville vokse fra gjennom puberteten, om det i det hele tatt kom til uttrykk. Men for noen personer, hevdet de, var homoseksualiteten «en medfødt eiendommelighet», og i slike tilfeller var den ikke sykelig, men en naturlig variasjon, sammenliknbar med fargeblindhet – et synspunkt som minner om Hirschfelds mellomledd-teori.¹¹⁴

Evang og Kasa tilbød i artikkelen en løsning på hvordan en kunne unngå at homoseksualiteten manifesterte seg i mer uheldige former, og denne knyttet seg til et videre sosialistisk seksualreformprosjekt. Forfatterne bekjente seg til en venstreorientert tradisjon

---

¹¹¹ Ibid. 305.

¹¹² Jordåen 2020: 306.

¹¹³ Ibid. 307.

¹¹⁴ Ibid. 303.

innen psykoanalysen hvor seksualiteten ble tilskrevet en konstruktiv og positiv kraft.¹¹⁵ I tråd med marxistisk samfunnskritikk hadde de en brodd mot den kristelige og borgerlige ordenens forsøk på å «demme opp for kjønnsdriften»; det negative synet på seksualitet som gjennomsyret samfunnet medførte strenge krav til moral og avhold fra seksuelle handlinger (inkludert onani), hvilket hindret driftene fra å utvikle seg i en sunn og «naturlig» retning, slik at de ble hemmet eller feilutviklet. Fortrengningen av helt naturlige og ufarlige drifter førte til ulykkelige liv, og i siste instans et uproduktivt og irrasjonelt samfunn. Evang og Kasa ønsket å oppheve *lysten* til det bestemmende for seksualitetens legitimitet og verdi, heller enn reproduksjon, og fri seksualiteten fra den kristne syndens domene. Forfatterne tok til motmæle mot de konservative røstene som hevdet den seksuelle liberaliseringen var en dypt bekymringsverdig umoral i vekst: i tråd med marxismen hevdet de den seksuelle liberaliseringen var et «gjennomgangsstadium, som fører frem til nye, bedre og høiere former for kjønnsliv enn de vi hittil har kjent»; endepunktet skulle være det fremtidige sosialistsamfunnet hvor mennesket levde ut seksualiteten i harmoni med «sin natur» og hvor frie og forpliktende relasjoner ville råde.¹¹⁶ Evang og Kasas ideelle relasjoner var likeverdige seksuelle og emosjonelle bånd mellom to individer, hvor hverken sosial eller økonomisk status eller andre ytre faktorer spilte inn på forholdets dynamikk.

Overgangen til et slikt ideelt sosialistisk samfunn ville ifølge Evang og Kasa ha positiv virkning også hva gjaldt homoseksualitet. For det første kunne man unngå at homoseksualitet manifesterte seg i det hele tatt ved å legge til rette for «et fritt og utvunget forhold mellom de to kjønn i opvekstårene», slik at de kunne utvikle en naturlig gjensidig tiltrekning». Frigjøring skulle altså fungere forebyggende.¹¹⁷ For det andre, i de tilfellene hvor homoseksualiteten var et faktum, mente forfatterne at det sosialistiske samfunnet ville tilrettelegge for at også homoseksuelle kunne inngå ideelle og verdige relasjoner: Det kristelig-borgerlige seksualsynet med sin fortrengning av homoseksualitet førte til at mange homoseksuelle ble tvunget til prostitusjon og promiskuitet om de ville leve ut sine drifter; under sosialismen skulle de hverken fordømmes eller straffes, men gis muligheten til å leve i «heltilfredsstillende forhold». Evang og Kasa hevdet jamvel at det var de homoseksuelles menneskerett å kunne føre et så lykkelig og verdig liv som mulig, og at «en endring i den herskende morals og i samfunnets holdning overfor dem» var nødvendig.¹¹⁸ Ifølge forfatterne eksisterte det ingen vesensforskjell mellom homoseksuelle og mennesker med «vanlige»

---

¹¹⁵ Ibid. 307.

¹¹⁶ Jordåen 2020: 308.

¹¹⁷ Ibid. 303.

¹¹⁸ Ibid. 303.

seksualliv: alle har samme ønske om å «leve i varig kjønnsforhold til et menneske». Ifølge Jordåen anvendte forfatterne den samme standarden for ideelle forhold på både heteroseksuelle og homoseksuelle forhold. Dette hang muligens sammen med forfatterenes betoning av emosjonell og kjønnslig tilfredsstillelse fremfor forplantning: om seksualitetens funksjon ikke dreide seg om å virke innenfor en reproduktiv familieinstitusjon definert som et økonomisk bånd mellom to (gjerne) ulikeverdige parter, åpnet det for å også anerkjenne likekjønnede forhold. Jordåen mener det er i dette artikkelens radikalitet ligger: den positive aksepten av visse homoseksuelle relasjoner som ikke bare aller nådigst kunne tåles, men faktisk ha en egen verdi, var knapt tidligere hørt i det norske ordskiftet.¹¹⁹ Jordåen understreker at skjønt Evang og Kasa vurderte fri heteroseksualitet som det mest ønskelige, og at den seksuelle frigjøringen ville kunne muliggjorde overgang fra homoseksualitet til heteroseksualitet i noen tilfeller, innebar ikke det en prinsipiell fordømming av homoseksualitet i seg selv.¹²⁰ Talende nok avsluttet Evang og Kasa artikkelen med å beklage at samfunnet ikke hadde anerkjent homoseksuelle sin selvsagte menneskerett til å få leve «et så lykkelig verdig menneskeliv som mulig».

3. Halldis Neegård Østbye – liv og ideologi

3.1 Liv og NS-karriere

Halldis Neegård ble født i 1896 i Stor-Elvdal i Hedmark. Familien var bønder, og Halldis tilhørte en stor søskenflokk. I 1914 dro hun til Kristiania, hvor hun utdannet seg ved handelsgymnaset, og i årene 1924 til -27 var hun ansatt som sekretær i finansbladet *Økonomisk Revy*. Hun giftet seg med Peter Østbye, oppfinner av den moderne skismøringen, og paret tok etter hvert til seg nevøene Odd og Gunnar. Med Peters skismøringspatent kunne de leve i velstand, og Halldis dyrket selv en lidenskap for alpinsport.

Ifølge de Figueiredo ble hun først introdusert for Quisling i april 1932 da han på Stortingets talerstol tok et kraftig oppgjør med Arbeiderpartiet og sosialismen; det skal ha gjort et mektig inntrykk og «fylt et tomrom i henne hun kanskje ikke engang visste var der».¹²¹ de Figueiredo karakteriserer møtet med Quisling som en omvendelse, like mye på grunn av mannen selv som budskapet. Toftesund bestrider denne oppfatningen, og anfører at det nok heller var snakk om en katalysator i en utvikling som allerede var underveis; Østbye

---

¹¹⁹ Ibid. 309.

¹²⁰ Jordåen 2020: 311.

¹²¹ Ibid.

tilhørte et sosioøkonomisk sjikt NS appellerte til fra starten og var allerede disponert for Quislings budskap, og det var ikke ham i seg selv som motiverte hennes engasjement – i hvert fall ikke ennå.¹²² Uansett meldte Halldis og ektemannen seg inn i det nystiftede NS i 1933, og hun tilhørte fra første stund partiets innerste krets. Med sin økonomiske situasjon kunne hun vie all sin tid til partiet, og da hun disponerte bil, virket hun som Quislings sjåfør til stevner og torgmøter i hele landet. Etter eget minne ble hun ifølge de Figueiredo Quislings høyre hånd og nære fortrolige, hvilket skal ha hatt et visst belegg i virkeligheten.¹²³ Hun foretok blant annet korrekturlesninger og enkle justeringer til Quislings manuskripter og taler, og det er uvisst hvor mange av Quislings ord som stammer fra henne.

I 1934 ble hun propagandaleder i NS' kvinneorganisasjon underordnet Gulbrand Lunde, og året etter leder for NS' presse- og propagandakontor i Oslo. Samme år dannet hun NS' kvinnehird i hovedstaden, og ble samtidig landsleder for kvinnehirden. Hele tiden bidro hun som skribent i partiavisen *Nasjonal Samling*. I oktober 1937 inntok hun redaktørstolen i partiavisen *Fritt Folk*, hvilket ifølge Toftesund står som en formalisert autorisering av Østbye som NS-ideolog.¹²⁴ I denne stillingen fikk hun for alvor muligheten til å spre sitt budskap overfor partimassen. Den var imidlertid ikke mye å skryte av på det tidspunktet: etter valgnederlaget i 1936 gikk partiet inn i en nedgangstid, med en strøm av utmeldinger og eksklusjoner utover våren og sommeren 1937. Innen høsten det året var partiet tallmessig og økonomisk redusert og marginalisert i den nasjonale politikken. Tilbake sto en liten kjerne av partikadre som svarte på nedgangen med en enda sterkere befestning av sitt ideologiske utsyn: fiendebildet, med det trehodede uhyret liberalismen, marxismen og jødedommen, ble mer omfattende og totalt, og de tilhørende konspirasjonsteoriene mer dramatiske. Man profeterte et snarlig sammenstøt mellom «den jødisk-bolsjevikiske verdenssammensvergelsen» og «de nasjonale bevegelser». Dette apokalyptiske oppgjøret ble fra nå altoppslukende for NS – og for Østbye: «Mer enn noen annen, mer enn Quisling selv, var dette Halldis Neegård Østbyes verdensbilde. [...] På mange måter var hun Nasjonal Samling disse årene. Partiet var blitt en sekt, politikken en tro og hun den fremste blant troende.»¹²⁵

Med krigen og NS' inntreden i rollen som statsbærende parti fulgte en organisatorisk omjustering, eller jamvel nedgradering for Østbye. I løpet av krigens to første år ble hun fratatt alle verv: løst fra stillingen som redaktør i *Fritt Folk* og leder i propagandaavdelingen

---

¹²² Toftesund, Rikard A.: «Da allt folket skulde tro løggen». 2001: 37.

¹²³ de Figueiredo, Ivo: «Langs historiens blindspor».

<https://www.ivodefigueiredo.no/Artikler/Langs%20historiens%20blindspor.htm>.

¹²⁴ Toftesund, Rikard A.: «Da allt folket skulde tro løggen». 2001: 49.

¹²⁵ de Figueiredo, Ivo: «Langs historiens blindspor».

<https://www.ivodefigueiredo.no/Artikler/Langs%20historiens%20blindspor.htm>.

og fjernet som leder av Kvinnehirden. Selv mente hun det skyldtes kjønnet hennes, hvilket nok var en del av det helhetlige bildet, men ifølge de Figueiredo manglet hun også viktige kvaliteter som var nødvendige for NS-ledelsen i deres nye posisjon.¹²⁶ I 1944 vendte hun tilbake til en formell stilling, leder av det nyopprettede Antikommunistisk Institutt (AKI), hvis hensikt var å formidle antikommunistisk propaganda. Østbye ledet studiesirkler, holdt taler og sto selv for produksjonen av de fleste propagandaskriftene. Hennes virke under krigen dreide seg i hovedsak om skriftlig produksjon. Boka *Jødernes krig* fra 1941 befestet hennes stilling som antisemittisk ideolog, og ble brukt som innføringsbok i partiets offisielle raselære.¹²⁷ Sin nære relasjon til Quisling opprettholdt hun gjennom hele krigen.

Ved krigens slutt ble Østbye satt i arrest, og i desember 1948 dømtes hun til syv års fengsel for propagandavirksomhet, sin formelle tjeneste i NS og hatske utfall mot jøder i brev til Quisling. Hun rømte imidlertid landet med planer om å dra med familien til Canada. Etter diverse utenlandsopphold tvang sykdom i familien dem til å vende tilbake i Norge i 1952. Hun ble igjen trukket for retten og på ny idømt fengselsstraff, som hun sonet til juni 1953. De siste årene av sitt liv tilbrakte hun på sinnssykehus, før hun til slutt døde høsten 1983.

3.2 Tverrsnitt av Østbyes ideologi

Østbye var, som vi har sett, en sentral ideolog i NS. Denne rollen utøvde hun i første rekke i partiets sekteriske periode, «den gang politikk var visjoner uten ansvar, hvor ideologiske konstruksjoner kunne bygges uten å måtte konfronteres med en brysom virkelighet».¹²⁸ Brevig og de Figueiredo betoner partiets sterke ideologiske orientering, hvilket gjaldt fra starten av dets levetid, men ble særlig forsterket etter valgnederlaget i 1936: «Generelt kan vi si at partiet i påfallende grad kom til å tolke verden omkring seg i henhold til et rigid og presumptivt konsekvent ideologisk univers.»¹²⁹ De betegner dette som «ideologiens primat» i NS. Dette hang sammen med partiets marginale posisjon og tallmessige reduksjon: med en homogen partikjerne og intet behov for å imøtekomme andre partier, kunne NS-kadrene kommentere og kritisere samfunnet uten egentlig selv å delta i det eller bli stilt til ansvar for sine utspill av andre enn sine egne. Følgelig var det ingen grunn til å være pragmatisk;

---

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Toftesund, Rikard A.: «*Da allt folket skulde tro løggen*». 2001: 111.

¹²⁸ de Figueiredo, Ivo: «Langs historiens blindspor».

<https://www.ivodefigueiredo.no/Artikler/Langs%20historiens%20blindspor.htm>.

¹²⁹ Brevig, Hans Olaf & Ivo de Figueiredo: *Den norske fascismen*. 2002: 127.

ideologien kunne anta et gjennomgående konspiratorisk og dommedagsprofetisk skjær.

Østbye ble som nevnt kanskje den klareste målbæreren av denne ideologien, som baserte seg på en oppfatning av at Norge og verden sto oppe i en alvorlig krise av både økonomisk, sosial og moralsk art. Men denne var egentlig uttrykk for en enda dyperegående, åndelig krise, frembrakt av konflikten mellom to livsanskuelser: på den ene siden, en materialistisk, åndelig fordervet epoke; på den andre, en ny åndelig og idealistisk tidsalder. Østbye så det som sitt mål å fremme en modell for innsikt i kulturelle og sosiale strukturer, men også belyse drivkreftene bak den moderne verdens utvikling.¹³⁰ Østbye så for seg verdenshistorien som en konstant kamp mellom de to motstridende livsanskuelsene. Den materialistiske anskuelsen ble fremmet av jødene; i henhold til Østbye var disse den store fienden, kilden til og pådrivere for alt av onde og nedbrytende krefter. Hun plasserte jødene i sentrum for en eldgammel og gjennomgripende konspirasjon hvis mål var verdensherredømme. Ved å infiltrere andre rasers kulturer og så intern splid befestet jødene sakte, men sikkert sitt velde. Virkemidlene hadde vært to politiske ideologier, kapitalismen og marxismen (eller bolsjevismen), som begge spilte jødernes «rasekvaliteter»; for det første viljen til uhemmet økonomisk gevinst, hvilket hadde gitt jødene kontroll over gullet, for det andre et redskap for undertrykking av massene slik at disses eiendom kunne inndras. Kampen mot jødedommen ble med andre ord en kamp mot de nevnte ideologiene, og NS representerte det eneste virkelige alternativet: nasjonalsosialismen.¹³¹ Østbye betonte antisemittismen i større grad enn hva som var vanlig ellers i NS, og den ble altoverskyggende i hennes idéverden.¹³²

Innbakt i dette var tanken om at ulike raser målbar de motstridende verdensanskuelsene. Ifølge Østbye hadde de ulike menneskerasene iboende kvaliteter som ikke kunne motstrides og at naturen derfor fordrer ulikhet. Jødene representerte de verste rasekvalitetene, og som ledd i sin erobningsplan hadde de spredt «usunne» ideer som fordervet raseinstinktene hos mer høytstående folkeslag. For å motvirke dette måtte man praktisere rasehygiene, altså renske ut alle fremmedelementer fra «folkestammen». På dette punktet var hun påvirket av eugenikken, og hun søkte også anvende denne for å gi raselæren et «vitenskapelig» belegg.¹³³

---

¹³⁰ Toftesund, Rikard A.: «Da allt folket skulde tro løgnen». 2001: 75.

¹³¹ Toftesund, Rikard A.: «Da allt folket skulde tro løgnen». 2001: 132.

¹³² de Figueiredo, Ivo: «Langs historiens blindspor».

<https://www.ivodefigueiredo.no/Artikler/Langs%20historiens%20blindspor.htm>.

¹³³ Toftesund, Rikard A.: «Da allt folket skulde tro løgnen». 2001: 76.

4. Analyse av kildene

4.1 «Det hirschfeldske program» - homoseksualitet og seksualbolsjevisme

Sexologien i tradisjonen fra Magnus Hirschfeld omtales flere ganger i kildematerialet med negativt fortegn. Østbye ser Hirschfelds og andre sexologers virke som et ledd i jødernes oppløsende virksomhet på den kulturelle arenaen, noe hun betegner som *kulturbolsjevisme*, et begrep som til stadighet dukker opp i hennes tekster. Østbye brukte begrepet i en kronikk fra 1935 hvor «den marxistiske mentalitets» uheldige påvirkning på samfunnslivet ble beskrevet.¹³⁴ I artikkelen *Kulturradikalismen – kulturbolsjevismen* fra 1944 utdyper Østbye innholdet i begrepet: kulturbolsjevisme er en organisert kultur- og moralødeleggelse, et ledd i den kommunistiske lære med materialismen som rettesnor og den endelige oppløsningen av kulturen som sitt endelige mål. Når de materielle verdier blir de eneste målene for menneskenes streben, går kulturen under. Begrepet bolsjevisme betegner for Østbye

oppløsning av alle fundamentale begreper om religion, ære, rettsfølelse, moral, familieinstitusjoner, menneskerettigheter, menneskeverd osv. – i det hele tatt oppløsning av alle de prinsipper som den kristne sivilisasjon er bygget på.¹³⁵

Østbye skisserer kulturbolsjevismens innvirkning på samfunnslivet i flere av kildene, og det later til at hun anså denne som en spesielt nærstående trussel i samtida. Kulturbolsjevismen er mangefasettert og organisert i ulike fagområder, og Østbye etterstreber å vise de mangfoldige feltene den har sivet inn i. Interessant i denne sammenheng er den nevnte omtalen av Hirschfeld og seksualvitenskapen, hvilket Østbye kobler til et konkret aspekt av kulturbolsjevismen kalt *seksualbolsjevismen*. Alt hun oppfatter som nedbrytende, seksuelle ideer kobles til dette begrepet. I *Jødeproblemet – og dets løsning* dedikerer Østbye et kapittel til utredningen om hvordan jødene øver sin innflytelse gjennom legevitenskapen, hvor et eget underkapittel omhandler «jødenes seksualrevolusjon». Ifølge Østbye er jødernes seksualvitenskap «det mest frastøtende ved jødernes innsats i lægevidenskapen».¹³⁶ Ifølge Østbye gjør forskjeller i rasekvaliteter at jødene, eller «orientalerne», har et ganske annet forhold til seksualitet enn det nordiske mennesker har. På basis av dette avviser hun at Freuds psykoanalyse har noen som helst validitet når det gjelder ikke-jødiske folk; for jødernes tilfelle

---

¹³⁴ Ibid. 42.

¹³⁵ Østbye, Halldis N.: *Kulturradikalismen – kulturbolsjevismen*. 1944: 4.

¹³⁶ Sverd, Irene.: *Jødeproblemet – og dets løsning*. 1938: 30.

kan kanskje alle «komplekser» tilbakeføres til seksuelle årsaker, men å anvende denne teorien på folk av nordisk ætt vil være «et skjebnesvangert feilgrep».¹³⁷ Den psykiatriske seksualitetslæren avvises med andre ord på raseteoretisk grunnlag.

Videre hevder hun at «den jødiske infeksjon» neppe er så tydelig på noe område innenfor kulturbolsjevismen som på det seksualvitenskapelige.¹³⁸ Dette eksemplifiserer hun med «jøden» Magnus Hirschfeld, «den mest beryktede blant seksual-forskere». Hirschfelds forskningsvirksomhet karakteriseres nærmest som et dekke for i realiteten usedelig praksis: Instituttet for seksualvitenskap i Berlin er i realiteten et stort bordell, og det hevdes i tillegg at han driver «massasjeinstitutter» hvor gjestene kan behandles med «passende orientalsk raffinement» og «nakenkolonier». Deretter presenteres leseren for «det Hirschfeld'ske seksual-program», hvilket «ved sin gjennomførelse vil bringe samfundene ut i fullstendig oppløsning og undergang»:

1. *Gratis svangerskapsavbrytelser i statens klinikker.*
2. *Ingen bekjempelse av prostitusjonen.*
3. *Hygienisk seksual-liv i dertil innrettede hus.*
4. *Avskaffelse av ekteskapet.*
5. *Kollektiv opdragelse av barna i statens anstalter.*
6. *Avskaffelse av all straff for perverse handlinger.*
7. *Benådning av alle sedelighetsforbrytere.*¹³⁹

Østbye advarer om at «programmet» legger opp til «seksuelt anarki», og understreker at dette ikke er tankespinn til et sykkelig individ, men en del av den marxistiske lære. De syv punktene gjengis i *Jødenes krig* (s. 44-45) og *Kulturradikalismen – kulturbolsjevismen* (s. 6), hvor seksualbolsjevismen også blir tematisert. I *Kulturradikalismen – kulturbolsjevismen* konstaterer Østbye at for alle normale mennesker må et slikt program virke som den rene sinnssykdom, men at «samtlige punkter er imidlertid gjennomført og praktisert i sovjetstaten i en menneskealder ...»¹⁴⁰ Verdt å merke er at innen artikkelen ble publisert, hadde Sovjetunionen i flere år hatt lovforbud mot homoseksualitet, som ble gjeninnført under Josef Stalin. Det er rimelig å tolke punkt 6 dithen at «perverse handlinger» innbefatter homoseksualitet, men det er ikke usannsynlig at formuleringen sikter til flere handlinger i tillegg. Østbye viser til forslaget i den tyske riksdagen i 1930 om å avskaffe paragraf 175, men fremstiller det som forslag om legalisering av utuktig omgang med dyr. Hun påpeker at et

---

¹³⁷ Ibid. 30.

¹³⁸ Ibid. 30.

¹³⁹ Sverd, Irene: *Jødeproblemet – og dets løsning*. 1938: 30-31.

¹⁴⁰ Østbye, Halldis N.: *Kulturradikalismen – kulturbolsjevismen*. 1944: 6.

tilsvarende forslag nå er til behandling i den svenske riksdagen, og henviser til en brosjyre hvor forslaget karakteriseres som det farligste noensinne framsatt på svensk strafferetts område. Hun kan avsløre at den egentlige hensikten med forslaget er «den systematiske moral- og kulturnedbrytning».¹⁴¹

Underkapittelet i *Jødeproblemet – og dets løsning* som omhandler kulturbolsjevikkens innflytelse i litteraturen, inneholder også referanser til Hirschfeld. Østbye hevder han «utgav 17 pornografiske verker og tjente millioner på sin avskyelige geschäft». Dette fremholdes som en del av den litteraturen «kulturbolsjevik-centraler» «spydde» ut over Tyskland før 1933.¹⁴² I tillegg hevder hun det er en «kretsing om de seksuelle spørsmål» i litteraturen, hvilket skyldes jødisk påvirkning, og dette gjelder ikke minst «unaturen». Igjen virker det nærliggende å tolke dette som en mulig referanse til blant annet homoseksualitet, særlig når Hirschfelds publikasjoner nevnes i nær sammenheng.

Østbye opplyser at Hirschfeld har to «disipler», Max Hodann og Wilhelm Reich, som i to år har gjort «uhindret propaganda» for «disse sinnssyke ideer» i Norge.¹⁴³ Gjennomgående blir Hirschfelds teorier og de som målbærer dem karakterisert som sinnssyke, frastøtende, naturstridige og urene, samtidig som de settes opp mot det «moralsk høitstående og renslige» norske folket, som skal måtte tolerere slike «orientalske ideer». Blant ideene Hirschfelds «profeter» i Norge skal ha frontet, er «idealiserings av all slags unatur», hvilket jeg mener det er rimelig å anta kan være en referanse til homoseksualitet.¹⁴⁴ I så måte må homoseksualiteten forstås som en del av det Østbye kaller «den nye moral», hvilket er det kulturbolsjevikene angivelig ønsker å innføre. Denne nye moralen skal være et ledd i utryddelsen av eiendomsfølelsen, i og med marxismen bygger på avskaffelse av eiendomsretten. Da behovet for eiendom ifølge Østbye knytter seg til behovet for et hjem for familien, er det for marxistene nødvendig å oppløse enhver form for tradisjonelt familieliv.¹⁴⁵

Østbye skriver om Max Hodann i *Nasjonal Samlings historiske kamp 1*, hvor hans angivelige moralnedbrytende virke skildres. Hodann beskrives som tidligere førsteassistent ved «den beryktede seksualbolsjevik Magnus Hirschfelds pornografiske institutt i Berlin», og det sies at han har blitt sluppet løs på det norske folk med sin «motbydelige agitasjon for hemningsløshet på alle seksuallivets områder, også hva *unatur* angikk» (min utheving).¹⁴⁶ Det fortelles om da NS-ungdommen aksjonerte mot Hodann mens han holdt foredrag i

---

¹⁴¹ Ibid. 7.

¹⁴² Ibid. 37.

¹⁴³ Sverd, Irene: *Jødeproblemet – og dets løsning*. 1938: 31.

¹⁴⁴ Ibid. 32.

¹⁴⁵ Ibid. 32.

¹⁴⁶ Østbye, Halldis N.: *Nasjonal Samlings historiske kamp 1*. 1943: 252.

Universitetets gamle festsal 14. februar 1935. NS-folkene delte ut løpesedler der Hodanns vitenskapelige seksualopplysning ble betegnet som et skalkeskjul for marxistisk-bolsjevikisk propaganda. I et sitat fra en artikkel av Quisling i anledning foredraget heter det at «[...] denne bolsjevikiske propaganda [skal] inngi alle perverse personer og hele mengden av andre seksuelt nødlidende en sterk fantasi – og lengselsfull suggesjon om at det i det marxistiske samfund, og *bare der*, vil de få sine tilbøieligheter tilfredsstillet».¹⁴⁷

Senere i samme bok rettes skytset mot Karl Evang, hvis virksomhet i Norge – med «oppfordringer til seksuelle utskielser og kamp for ubegrenset adgang til fosterdrap – er det beste bevis på at «marxismen er forbrytelse».¹⁴⁸ Han omtales i *Kulturradikalismen – kulturbolsjevismen* som «den fremste talsmann for moraloppløsningen i Norge».¹⁴⁹ I tillegg konstateres det at han «mer enn noen annen enkeltperson representerte dødslinjen i norsk befolkningspolitikk» og at han «arbeidet målbevisst sammen med de øvrige ledende seksualbolsjeviker for virkeliggjøringen av Hirschfelds seksualprogram».¹⁵⁰ I *Jødeproblemet – og dets løsning* siteres Evangs bok, *Rasepolitikk og reaksjon*, og her forekommer en eksplisitt referanse til homoseksualitet:

Dr. Karl Evang skriver i sin bok «Rasepolitikk og Reaksjon»: «*Selv to voksne, ansvarsbevisste HOMOSEKSUELLE mennesker har i vårt land nesten ingen mulighet for å oprette en verdifull (!) og varig kjønnsforbindelse, på grunn av den mistanke og almindelige spionasje de er utsatt for.*» (Som vi ser propaganda for pkt. 6 i H.s seksualprogram).¹⁵¹

Det samme sitatet gjengis i *Jødenes krig* (s. 50) og *Nasjonal Samlings historiske kamp* (s. 259). Østbye gir her klart uttrykk for at «perverse handlinger» i punkt 6 i «det Hirschfeldske program» innbefatter homoseksualitet, og at Evangs uttalelse er å betrakte som propaganda på vegne av programmet. Sitatet blir videre kommentert i *Nasjonal Samlings historiske kamp 1*, i form av en løpeseddel gjengitt i boka. Det hevdes at «den nye moral» som Evang står for, slettes ikke har noe med moral å gjøre, men betyr «seksuell hemningsløshet», en hemningsløshet som ikke bare gjelder naturlig seksualitet, men også «allslags unatur og perversitet».::

Dr. Evang beklager sig således over at to mennesker av samme kjønn ikke kan inngå noen verdifull (!) og varig kjønnsforbindelse i det nuværende samfund. Det fremgår av hvad han ytterligere skriver at slike idealtilstande bare kan nåes under en marxistisk samfundsorden.

---

¹⁴⁷ Ibid. 256.

¹⁴⁸ Ibid. 258.

¹⁴⁹ Østbye, Haldis N.: *Kulturradikalismen – kulturbolsjevismen*. 1944: 3.

¹⁵⁰ Ibid. 8.

¹⁵¹ Sverd, Irene: *Jødeproblemet – og dets løsning*. 1938: 33-34.

Nasjonal Ungdom protesterer mot denne utglidning – mot at de hodannske seksualprofeter får innpass overalt og dermed anledning til å gjennemsyre vårt samfund med sin moralnedbrytende, kulturfiendtlige lære.¹⁵²

Dette tekstutdraget levner ingen tvil om at Østbye, i lys av bruken av sitatet i de andre kildene, fordømmer homoseksualitet. Homoseksualiteten forstås i første rekke som en perversjon i forhold til den «sunne» seksualiteten, og den brukes som et ledd i den marxistiske moralnedbrytingen. Utropstegnet ved «verdifull» indikerer også at det er dette man finner særlig skandaløst ved Evangs budskap; bare tanken om at et likekjønnet forhold kan ha en verdi, synes latterlig.

Nasjonalverket Det nye Norge inneholder et kapittel skrevet av Østbye med tittelen «Den nye stat på biologisk grunn», hvori hun legger fram de rasebiologiske prinsippene som skal være befolkningspolitiske rettesnorer i utformingen av den nye NS-staten. Kapitlet inneholder anklager om hvordan marxistiske krefter undergraver raseforskningen og fremmer «ubegrenset adgang til Abortus Provocatus, ødeleggelse av moralen, oppløsning av familielivet» (min utheving).¹⁵³ I tråd med sitt befolkningspolitiske utsyn kritiserer Østbye likhetsideene som fulgte av «den falske humanisme», hvilket medførte en «overdreven omsorg for alt sykt og defekt». Når det gjelder spørsmålet om hva en skal gjøre med «syke og defekte» elementer i folkestammen, hevder Østbye en løsning er segregasjon av de «for livskampen uskikkede individer» i arbeidskolonier på livstid.¹⁵⁴ De som vil omfattes av denne segregasjonen inkluderer vaneforbrytere, åndssvake, profesjonelle tiggere, arbeidssky og *seksuelt perverse*. Homoseksuelle nevnes ikke eksplisitt i teksten, men med tanke på hvordan vi ellers har sett at seksuelle avvikere stemples som syke og defekte, og at homoseksualitet eksplisitt regnes som perverse, mener jeg det er god grunn til å lese homoseksuelle inn i formuleringen «seksuelt perverse» her.

Som vi har sett, er det svært få steder i kildematerialet hvor homoseksualitet nevnes eksplisitt. Det eneste tilfellet er i sammenheng med sitater fra Karl Evangs bok *Rasepolitikk og reaksjon*, og her gjøres det eksplisitt at homoseksualitet er noe foraktelig. Dette kan muligens forklares av tilbakeholdenheten når det gjaldt å sette ord på likekjønnsseksualitet: ifølge George Mosse (1996) løp bildet av «jøden» og bildet av «den homoseksuelle» parallelt fra slutten av 1800-tallet, og dette ble kontrastert mot den sterke og sunne europeiske mannen, men det var kun de mest fanatiske antisemittene som våget å nevne homoseksualiteten ved

---

¹⁵² Østbye, Halldis N.: *Nasjonal Samlings historiske kamp*. 1943: 259.

¹⁵³ Østbye, Halldis N.: *Nasjonalverket Det nye Norge*. 1941: 327.

¹⁵⁴ *Ibid.* 337.

navn. Det ble forventet at anstendige folk ikke hadde kjennskap til slikt.¹⁵⁵ Imidlertid kan det infereres på relativt godt grunnlag at homoseksualitet berøres andre steder i tekstene. Punkt 6 i «det Hirschfeldske program» knyttes til Evangs sitat om homoseksualitet, slik at vi med trygghet kan si at homoseksualitet forstås som «en pervers handling». Ellers forekommer begreper som «unatur» og «utskeielser», hvori det ligger en moralsk fordømmelse. På grunn koblingen til sexologer som Hirschfeld, Evang og Hodann i bruken av disse fordømmende begrepene, og det forhold at disse var kjent for å forsøke å avstigmatisere homoseksualitet, virker det nærliggende å tolke homoseksualiteten inn i begrepsbruken. Påfallende nok er nærmest all implisitt og eksplisitt omtale av homoseksualitet i kildematerialet knyttet til den ideologiske konstruksjonen seksualbolsjevisme; Østbye ser kun ut til å forstå homoseksualitet som et uttrykk for den jødisk-bolsjeviske konspirasjonen, i den forstand at den bevisst brukes som en nedbrytende kraft for å undergrave nasjonalstaten. Dette kan kanskje kobles til det nevnte ideologiens primat i NS: i et verdenssyn hvor konspirasjonen er altomfattende og total, vil nødvendigvis alt som ikke passer det etablerte oppfattes som en bevisst trussel. Ifølge Asbjørn Dyrendal er det et vanlig trekk ved konspirasjonsteoretikere at de opererer med et monolittisk verdisystem: det finnes bare ett sett mulige verdier, som det antas at det er full semje om. Når noen bevisst velger å bestride disse verdiene, er det nødvendigvis fordi de er lastefulle eller onde.¹⁵⁶ I tråd med et slikt syn, hvilket NS og Østbye i stor grad opererte med, vil et normbrudd slik som likekjønns seksualitet og forsøkene på å avstigmatisere det, lett kunne innpasses i en videre konspiratorisk konstellasjon – alle avvik må tolkes inn i den totale konspirasjonen.

3.2 Et hierarki av fiender? Homoseksualitetens relative betydning

Hans W. Kristiansen er blant de som har forsket på norsk nasjonalsosialisme og holdninger til homoseksualitet. I artikkelen «Norske homoseksuelle og antihomoseksuell retorikk i NS-pressen (1940-1945)» (2006) undersøker Kristiansen NS' partiavis *Fritt Folk* under krigen for å se om det er mulig å spore noen omtale av homoseksualitet. Han finner kun et fåtall relevante tilfeller: to karikaturtegninger av allierte ledere og to artikler hvor begrepet homoseksualitet dukker opp. Han tar også for seg Østbye og hennes behandling av temaet, og konkluderer med at selv om homoseksualiteten definitivt hadde en plass i hennes og dermed

---

¹⁵⁵ Mosse, George: *The image of man*. 1996: 68.

¹⁵⁶ Dyrendal, Asbjørn: «Denne verdens herskere». 2011: 26.

NS' fiendebilde, spilte den en heller underordnet rolle.¹⁵⁷ Omtalte hun homoseksualitet, var det alltid i sammenheng med andre uttrykk for det hun så som moralsk oppløsning og «seksuelt anarki». Kristiansen mener homoseksualiteten ble omtalt som et symptom på et mer generelt moralsk forfall, ikke som en selvstendig årsak eller drivkraft i forfallet. Østbye konsentrerte seg i så måte i større grad om jødedommen og bolsjevismen, og det var som jøde hun i hovedsak fordømte Magnus Hirschfeld. Dette finner Kristiansen også er tilfelle for NS-pressen generelt: homoseksualitet ble i liten grad omtalt, og når den ble det, ble det gjerne gjort i dulgte former og ikke som hovedtema.¹⁵⁸ Kristiansens konklusjon er at homoseksuelle ikke kan sies å ha vært en utpekt som en spesielt farlig gruppe; propagandaen og hetsen rettet mot jøder og kommunister var svært mye større. Kristiansen tviler på om det er dekkende å karakterisere NS-pressen som homofobisk eller antihomoseksuell; til det ble homoseksuelle i for stor grad skånet for hets og latterliggjøring.

Ut ifra min egen lesning av kildene, fremstår Kristiansens konklusjon som gyldig også for mine oppfatninger. Som nevnt er det svært få steder i kildene hvor homoseksualitet nevnes eksplisitt, og språket er generelt indirekte eller tvetydig i de tilfellene hvor det muligens kan være hentydet til. En forklaring på dette kan være, som nevnt over, at en ville forsøke å tie i hjel fenomenet og at det ble sett på som usømmelig å skape oppmerksomhet rundt det. I den sammenheng kan ordbruken ha vært et virkemiddel for å skape avstand og også stigmatisere. Det er verdt å merke at Østbye aldri selv bruker begrepet homoseksualitet; der det dukker opp i teksten, er det som del av et sitat fra et annet verk (Karl Evangs bok). Begrepet kan muligens ha blitt oppfattet som ladet, i og med at det oppsto innen den vitenskapen nasjonalsosialistene ønsket å distansere seg fra, slik at en følte det lå en viss anerkjennelse i å bruke begrepet. Ord som «perversiteter», «unatur» og «utskeielser» var talende nok til å kunne gi et godt bilde av hva slags handlinger man refererte til og effektivt uttrykte talerens holdninger, men vage nok til at man ikke løftet fram eksplisitte handlinger.

Ifølge Kristiansen kan en mulig grunn til den begrensede omtalen ha vært at norske nasjonalsosialister ikke tillate bekjempelsen av homoseksualitet noen særlig betydning, og at hverken det å oppspore eller hetse dem var en prioritet.¹⁵⁹ Dette gir uttrykk for hva man kan kalle et «hierarki av fiender»: i tråd med nasjonalsosialistisk ideologi fantes det mange typer mennesker en ikke kunne tillate i folkefellesskapet, men ikke alle disse ble ansett som like farlige. Forskere som Rüdiger Lautmann har pekt på at homoseksuelle menn hadde mer til

---

¹⁵⁷ Kristiansen, Hans W.: «Norske homoseksuelle og antihomoseksuell retorikk i NS-pressen». 2006: 317.

¹⁵⁸ Ibid. 329.

¹⁵⁹ Kristiansen, Hans W.: «Norske homoseksuelle og antihomoseksuell retorikk i NS-pressen». 2006: 331.

felles med de «dagligdagse» enn de «ekstraordinære» fiendegruppene; de homoseksuelle kunne knapt regnes blant de mange fiendene en så for seg sto i veien for herredømme i Europa.¹⁶⁰ Homoseksuelle menn ble sett på som statsfiender, men ikke som rasemessig mindreverdige, slik at de ble utsatt for en mye mer forbeholden forfølgelse enn den jødene utsattes for. I så måte kan det sies at de homoseksuelle var lavt plassert i nasjonalsosialismens fiendehierarki. Dette er også inntrykket en får når en leser kildene til denne oppgaven. Antisemittismen og antimarxismen er altoverskyggende i tekstene til Østbye, jødebolsjeviken troner på toppen av hierarkiet. Alle andre strømninger underordnes dette paradigmet. Seksualbolsjevismen betones som det mest alvorlige uttrykket for kulturbolsjevismen, men samtidig presiseres det at det er snakk en manifestasjon av «den jødiske infeksjon». Når seksualbolsjeviken skal refses, presenteres de alltid først og fremst som marxismens agenter og jøder («jøden Magnus Hirschfeld»; «jøden Max Hodann»). Til syvende og sist måtte alt innordnes under antisemittismens paraply.

3.3 Protestantisk seksualmoral – brudd eller kontinuitet?

I lesingen av kildene er det merkbart hvor hyppig kristne begreper og bilder benyttes. Generelt settes kristendommen og den kristne kulturelle tradisjonen opp som idealer i kontrast til kulturbolsjevismen; der hvor kulturbolsjevismen representerer moralsk forfall og barbari, representerer kristendommen eviggyldige verdier og renhet. Ifølge Østbye er det undergravningen av kristne verdier som har åpnet for den jødisk-bolsjevikiske livsanskuelsen:

Men etter hvert som man så dette systemets virkninger, fikk ordet [bolsjevisme] en enno videre betydning, idet det også betegner *oppløsning* av alle fundamentale begreper om religion, ære, rettsfølelse, moral, familieinstitusjoner, menneskerettigheter, menneskeverd osv. – i det hele tatt oppløsning av alle de prinsipper som den kristne sivilisasjon er bygget på.¹⁶¹

I samme tekst heter det: «Kommunismen er uforanderlig og krever tilintetgjørelse av enhver religion, enhver moral.»¹⁶² Det virker derfor nærliggende å spørre om hvorvidt og i hvilken grad kristen lære og moralisme har påvirket de ideologiske betraktningene til Østbye angående seksualitet generelt og homoseksualitet spesielt. Representerte den nasjonalsosialistiske ideologien et brudd eller en kontinuitet med hensyn til tradisjonell kristen seksualmoral?

---

¹⁶⁰ Ibid. 332.

¹⁶¹ Østbye, Halldis N.: *Kulturradikalismen – kulturbolsjevismen*. 1944: 4.

¹⁶² Østbye, Halldis N.: *Kulturradikalismen – kulturbolsjevismen*. 1944: 4.

Ifølge Brevig og de Figueiredo sto NS for et tradisjonelt, protestantisk syn i moralske spørsmål: «Dyder som bluferdighet, monogami og familieliv var sentrale. Alle former for seksuelle avvik, inkludert homofili og onani, ble forkastet.»¹⁶³ Det ble slått fast i NS' partiprogram fra 1934 at «kristendommens grunnverdier vernes», og partiet ble forankret til en kristen, protestantisk konfesjon gjennom hele 30-tallet. Det kom til et skisma rundt 1935, da en rekke kristne medlemmer forlot partiet grunnet tiltakende antisemittisme, men for de gjenværende medlemmene forble like fullt kristendommen innrammingen for den ideologiske kursen. Ifølge Brevig og de Figueiredo var dyrkingen av den germanske nyhedendommen, hvilket mer radikale nasjonalsosialistiske miljøer i Norge praktiserte, totalt fraværende i NS.¹⁶⁴

Dette synes å være svært beskrivende for Østbyes ideologi, tatt i betraktning det foreliggende kildematerialet. I tillegg til forsvaret av kristendommen vitner også behandlingen hennes av saker relatert til seksualitet om et konservativt syn. Mer spesifikt kan budskapet hennes vitne om en underliggende heteronormativitet med grunnlag i tradisjonelle kristne syn på seksualitet. Den svenske historikeren Tina Rosenberg definerer heteronormativitet slik:

Med termen heteronormativitet åsyftas de institutioner, strukturer, relationer och handlingar som vidmakthåller heteroseksualitet som något enhetligt, naturligt och allomfattande. Heteronormativitet är därmed inte begränsad till sexuella handlingar utan handlar om den heterokulutrella dominans som inte ger plats för andre sociala gruppers erfarenheter och perspektiv.¹⁶⁵

Ut ifra denne definisjonen er det nærliggende å karakterisere Østbyes ideologi som heteronormativ, all den tid hennes fordømmelse av seksualliberalisering forutsetter heteroseksualitet som en enhetlig, naturlig og altomfattende størrelse; seksuell eksperimentering utenfor den heteroseksuelle normen stemples som avvik og moralundergravende virksomhet. Dette kan igjen knyttes til det monolittiske verdisystemet typisk for konspirasjonstenkning. Et gjennomgående trekk i kildematerialet er dessuten betoningen av *moral*, og hvordan den hele tiden er under angrep av kulturbolsjevismen. Moralen knyttes til det kristne verdisetet, og undergravingen av de kristne verdier er uløselig knyttet til moralens nedgang. Bare det at seksualitet gjøres til en del av det moralske domenet, vitner om en forankring i kristen lære. «Det Hirschfeldske program» er et godt vitnesbyrd om Østbyes betoning av kristen seksualmoral, all den tid det skremmer med løssluppen sex,

---

¹⁶³ Brevig, Hans Olaf & Ivo de Figueiredo: *Den norske fascismen*. 2002: 164.

¹⁶⁴ Brevig, Hans Olaf & Ivo de Figueiredo: *Den norske fascismen*. 2002: 149.

¹⁶⁵ Rosenberg, Tona: «Om heteronormativ historieskriving». 2002.

oppløsning av ekteskapet og oppdragelse av barn på statlige anstalter; kort sagt, en oppløsning av den tradisjonelle familiestrukturen. Det er altså mange likhetstrekk mellom Østbyes nasjonalsosialisme og kristen seksualmoral i henhold til kildene. Dette kan kanskje delvis forklares ut ifra hennes sosiale bakgrunn; hun kom fra en stor bondeslekt, og det er ikke utenkelig at tradisjonelle normer for familieliv og seksualitet sto sterkt. Ifølge Franz Eder var dette tilfelle i de fleste rurale samfunn i Europa tidlig på 1900-tallet.¹⁶⁶ Samtidig kan hendelser i barn- og ungdommen ha innvirket på hennes karakter som sådan: de Figueiredo og Toftesund hevder dødsfall innad i familien og familieoppløsning generelt representerer mulige momenter i Østbyes karakterdannelse med hensyn til forhold omkring verdispørsmål angående religion, tradisjon, slekten og familieinstitusjonen. Dette ha skapt et behov for å holde på det kjente og tradisjonelle.¹⁶⁷

Samtidig fikk hennes holdninger til seksualitet et islett av raseideologi. Hun fremhevet bonden som «det sundeste og mest ufordervede» element i samfunnet, i motsetning til de fordervede by- og industrisentra. Videre fremholdt hun at den seksuelle vitenskapen, som nevnt, representerte orientalske folkeslags sensualitet. I det harde nordiske klimaet hadde kampen for tilværelsen vært altfor hard til at en kunne henfalle til «orientalsk drømmeri og nydelsessyke.»¹⁶⁸ I så måte var hennes ideologi distinkt nasjonalsosialistisk.

4. Konklusjon

På bakgrunn av den foretatte drøftingen vil jeg hevde at holdningene til homoseksualitet hos Halldis Neegård Østbye må sees i lys av konstruksjonen av den moderne seksualiteten innen psykiatrien og sexologien, hvor tilblivelsen av en moderne homoseksuell identitet også var en tilhørende prosess. Dette bidro til å legge et premiss for forståelsen av likekjønnsseksualitet på 1900-tallet. Det vitenskapelige og politiske arbeidet til sexologer som Magnus Hirschfeld, som hevdet en forståelse av homoseksualitet som noe iboende og naturlig, og hans meningsbærere i Norge, ble tolket inn i en ideologisk konstruksjon hos Østbye hvor de inngikk i et bredere fenomen kalt kulturbolsjevisme. Dette hang sammen med Nasjonal Samlings marginale posisjon i norsk politikk, som førte til en ideologisk polarisering og et

---

¹⁶⁶ Eder, Franz: «Sex, Popular Beliefs, and Culture». 2011: 151

¹⁶⁷ de Figueiredo: «Langs historiens blindspor». ivodefigueiredo.no.

<https://www.ivodefigueiredo.no/Artikler/Langs%20historiens%20blindspor.htm>.; Toftesund, Rikard A.: «Da allt folket skulde tro løggen». 2001: 29.

¹⁶⁸ Brevig, Hans Olaf & Ivo de Figueiredo: *Den norske fascismen*. 2002: 164.

totalt og konspiratorisk fiendebilde. I henhold til dette utgjorde homoseksuelle en del av en moralnedbrytende kraft. Selv om hun uttrykker seg klart fordømmende overfor homoseksualitet, er det imidlertid ikke belegg for å si at den er spesielt betont hos Østbye; den nevnes sjelden eksplisitt og alltid i sammenheng med andre seksuelle fenomener. Til sammenlikning er antisemittismen og antimarxismen mye mer dominerende, og homoseksualitet underordnes disse i Østbyes ideologiske konstruksjon.

5. Epilog: Nasjonalsosialisme og homoseksualitet i historieundervisningen

Det kan sies at et av historiefagets viktigste oppgaver er å utruste elevene med kunnskap om samfunnet som gjør dem i stand til å tolke fenomener i samtida gjennom historisk forståelse, for slik å best kunne være et selvstendig subjekt i verden. Sjeldent er dette mer relevant enn i tilfelle politiske ideologier. Slike ideologier har formet verden på godt og vondt og samfunnet vi deltar i er formet av fortidas store sosiopolitiske omveltninger. En av de mest toneangivende begivenhetene i så måte var andre verdenskrig, som endret verden for all ettertid på flere plan. For å forstå hvorfor verden er som den er i dag, er det helt essensielt å kjenne til andre verdenskrig. Ikke minst er det viktig å forstå en av drivkreftene bak krigen; nasjonalsosialismen, ideologien som ikke bare bidro til krigen, men også folkemordet på mange millioner mennesker. Skolen kan sies å ha et særlig ansvar for å formidle kunnskapen som skal til for å forsøke å forstå hvordan dette kunne skje – og sørge for at noe liknende ikke skjer igjen. Et skritt i riktig retning kan være å undersøke de ideologiske mekanismene i nasjonalsosialismen; hva slags idésystem kunne rettferdiggjøre de grusomhetene som skjedde? Det er nettopp dette som har vært tema for min oppgave, og det jeg skal forsøke å basere et undervisningsopplegg på. I det følgende skal jeg skissere en historie-økt hvor jeg bruker en av primærkildene fra oppgaven, Halldis Neegård Østbyes bok *Jødeproblemet – og dets løsning*, for å skape en inngangsport til nasjonalsosialismen. I tillegg kommer jeg til å anvende stoff fra internettsiden til Den nordiske motstandsbevegelsen som supplement til primærkilden. Jeg kommer også til å forankre temaet og undervisningsopplegget i læreplanen og relevant fagdidaktikk og læringsteorien. Utgangspunktet mitt i det følgende vil være læreplanen i historie for vg3 studieforbereende (HIS01-03).

5.1 Kildene

5.1.1 Bruken av *Jødeproblemet* – og dets løsning som inngang til nasjonalsosialismen

Boka representerer, som vi har sett over, et sentralt verk innen norsk nasjonalsosialisme: forfatteren, Halldis Neegård Østbye, var en sentral ideolog innen Nasjonal Samling, og boka ble, i form av nyutgivelsen *Jødernes krig*, et mye lest verk innen den norske nasjonalsosialistiske rørsla under okkupasjonen. Innholdet i boka kan også sies å være svært illustrerende for den nasjonalsosialistiske ideologien, all den tid den gir et omfattende bilde på det nasjonalsosialistiske fiendebildet. Tanken er derfor at boka både er et godt utgangspunkt om man vil få en oversikt over norsk nasjonalsosialisme av hensyn til sin betydning, og at den vil være interessant for elevene å utforske. Jeg tenker å benytte et kort utdrag (se vedlegg 1) hvor seksualpolitikk og Magnus Hirschfelds «program» blir omtalt. Dette er både fordi jeg har behandlet det i oppgaven, men også fordi seksualitet er et emne elevene sannsynligvis vil være fortrolige med. Om hensikten er å lære elevene om nasjonalsosialismen, kan det være gunstig å ta utgangspunkt i et emne de selv har holdninger til og dermed lettere kan gjøre seg opp meninger om; dette virker kanskje mer aktuelt for dem enn for eksempel å diskutere holdninger til marxisme i boka. Utdraget gjør det nærliggende å diskutere bruken av konspirasjoner i en historisk fremstilling og holdninger til seksualitet. Således er tanken å belyse to sentrale aspekter ved nasjonalsosialismen: konspirasjonstenkning og sosial kontroll.

Jeg tenker ikke å gi elevene mye bakgrunnsinformasjon om kildens opphavssituasjon eller forfatteren i forkant av kildestudiet. For det første er det meningen at elevene skal utforske kilden selv og utlede konklusjoner basert på det de finner, ikke at de skal bruke allerede tilgjengelig «fakta» for å svare på spørsmål. Dette gjør forhåpentligvis kildegranskingen mer engasjerende. For det andre kan det sies at det er mer i tråd med historiefaglig metode å gå løs på en kilde uten å føres med fakta først; slik unngår elevene å bli forutinntatte, og man respekterer at de ikke er passive mottakere som kommer inn i klasserommet uten egne ideer og oppfatninger. Dette synliggjør også at historiefagets objektivitet er relativ til spørsmålene som stilles – det finnes jo ikke ett overordnet narrativ alle historikere enes om.

I bruken av boka som kilde vil det bli aktuelt å vurdere den som levning og beretning.¹⁶⁹ Den innbyr kanskje særlig til en diskusjon omkring dette, all den tid den har et kontroversielt innhold; hva kan boka fortelle oss om? Er den en troverdig kilde når det gjelder

---

¹⁶⁹ Andresen, Astri et al.: *Å gripe fortida*. 2012: 68-69.

de forholdene den beskriver? Eller bør man heller lese mellom linjene for å få tak i et skjult budskap?

5.1.2 Bruken av «Knus homolobbyen!»

Den andre kilden jeg tenker å anvende i økta, er en artikkel (se vedlegg 2) fra nettsiden til den norske avdelingen av Den nordiske motstandsbevegelsen, en nynazistisk organisasjon aktiv i alle de nordiske landene. Artikkelen omhandler «den organiserte homolobbyen», en samlebetegnelse på det bevegelsen mener er «kulturmarxistiske» krefter som direkte eller indirekte «fører frem homobevegelsens folkefiendtlige ideer og idealer i samfunnet». Artikkelen er publisert 2017 og redaksjonen er oppgitt som forfatter. Artikkelen er ment som et supplement til *Jødeproblemet*, og skal forankre den nasjonalsosialistiske ideologien i nåtida. Artikkelen er valgt basert på tematikken, som ligger nokså nært opp til «seksualbolsjevismen» Østbye skriver om i utdraget fra boka: kulturmarxismen tilsvarer kulturbolsjevismen, jødiske tenkere beskyldes for å stå bak et komplott mot «hvit kultur og sivilisasjon» og det er jamvel inkludert et punktvis program for homobevegelsens agenda, ikke helt ulikt «det Hirschfeldske program». Tanken er at elevene, etter at de har sett på *Jødeproblemet*, skal sammenlikne de to tekstene for å finne likheter og forskjeller. Tanken er at likhetene mellom tekstene skal tydeliggjøre at fenomenet nasjonalsosialisme stadig eksisterer, og at den slekter på det historiske fenomenet.

5.2 Temaets relevans i henhold til læreplanen

5.2.1 Kompetansemål

Oppgavens tema knytter seg særlig til ett kompetansemål fra HIS01-03: «Eleven skal kunne reflektere over hvordan ideologier og tankesett på 1900-tallet og fram til i dag har bidratt til undertrykkelse, terror og folkemord som Holocaust». I og med at det tankegodset Halldis Neegård Østbye representerer, bidro til den norske deltakelsen i Holocaust, kan man si det er helt essensielt for elevene å bli kjent med dette. Med tanke på de rådende trendene rundt historieskrivingen om Norge under andre verdenskrig, med en tendens til heroisering av motstandsheltene som kjempet mot nazistene, er det sikkert mange som ikke er spesielt kjent med det norske kollaborasjonsregimet; de fleste kjenner Quisling, men en skikkelse som

Østbye er nok mer obskur for mange. Det kan være verdt å klargjøre at fascismen og nasjonalsosialismen hadde et visst nedslagsfelt som var større enn bare NS-føreren. Nasjonalsosialismen er muligens også et av de historiske fenomenene som har kastet de lengste skyggene over ettertida, også på verdensbasis. På et eller annet vis er man nødt til å forholde seg til den, og da er det best å møte den i klasserommet først. Fokuset spesifikt på homoseksuelle i denne sammenheng gjør det også aktuelt å betone de homofile ofrene for Holocaust, all den tid dette kanskje er et noe underkommunisert aspekt av historien. Derigjennom får man også et perspektiv på undertrykkelse, slik læreplanen legger opp til, hvilket igjen muligens kan hjelpe til med å utvikle historisk empati.

Et annet sentralt læringsmål er: «Elevene skal sammenlikne ulike fremstillinger av en hendelse og reflektere over at historiske framstillinger preges av opphavspersonenes ståsted og kontekst.» Dette er spesielt aktuelt å betone med tanke på at kilden de her kommer til å anvende, er sterkt farget av opphavspersonens ideologi. Håpet er at det skal bli tydelig for elevene hvordan en talende kilde med en klar agenda ser ut. Slik kan de forhåpentligvis kjenne igjen liknende kilder de måtte støte på, og dermed lettere kunne identifisere en tendensiøs tekst som ikke nødvendigvis gir et troverdig bilde av det den omhandler, men som likevel kan fungere som en ypperlig kilde avhengig av spørsmålene vi stiller til den. Dertil er tanken at elevene får trening i å være kritiske til det skrevne ord, og lærer at selv om kilde kan virke formelt utformet, kan den desto fullt være tendensiøs.

Et annet relevant læringsmål er: «Elevene skal utforske en historisk person og diskutere hans eller hennes tenkning, handlingsrom og valg i lys av samtiden han eller hun levde i.» Med tanke på at vi kommer til å ha med én konkret avsender å gjøre, vil det være aktuelt å utforske hennes idéverden, gjennom det vinduet kilden tilbyr oss. Det kan være interessant for elevene å møte kilden uten noen forhåndskunnskaper om avsenderen, for slik å kunne danne seg et bilde av henne utelukkende basert på det man finner i kilden. Om man ikke serveres «faktaen» først, åpner det muligens for større tolkningsrom. Etter at man har fått et inntrykk av kilden kan deretter utforske opphavssituasjonen og avsenders kontekst for å utbygge det opprinnelige inntrykket.

Et siste relevant læringsmål er nokså innlysende: «Elevene skal utforske fortida ved å formulere problemstillinger, finne, vurdere og bruke ulikt materiale og presentere egne slutninger.» Dette burde som regel være i sentrum for historieundervisningen. Hensikten med det aktuelle opplegget er nettopp at ta utgangspunkt i en genuin historisk kilde, stille kildekritiske spørsmål og dermed komme fram til egne slutninger.

5.2.2 Fagets kjerneelementer og tverrfaglige temaer

Et av kjerneelementene i historiefaget er historiebevissthet: «Elevene skal forstå seg selv som historieskapte og historieskapende med en fortid, nåtid og framtid. Eleven utvikler historiebevissthet ved å arbeide utforskende med historie, opparbeide en kildekritisk kompetanse og kunne se ulike perspektiver og sammenhenger i faget.» Dette aktualiserer en fordring fra historiedidaktiker Erik Lund (2019): Historiefaget må motvirke elevenes deterministiske holdning til historien, at historien «bare skjedde sånn». Lund kritiserer standard lærebokundervisning for å formidle til elevene at historien er entydig og endelig; når man kun forholder seg til fremstillingen i læreboka, er det lett å få inntrykk av at historien ligger der ferdig fordøyet og i en uforanderlig størrelse. Den sterke vektleggingen av «vite at-kunnskap» i henhold til prøver og eksamener forsterker gjerne dette inntrykket. Lund betoner at elevenes rolle som ansvarlig, handlende aktør må oppløftes, slik at de ikke oppfatter seg selv som passive objekter.¹⁷⁰ Dette er ifølge Lund kjernen i historiedidaktikk. Jeg ønsker med undervisningsopplegget å legge opp til at elevene føler seg som historikere, at de får utforske en historisk kilde og komme frem til egne konklusjoner, heller enn at de skal lese i læreboka og reprodusere allerede prosessert kunnskap; slik vil de forhåpentligvis se seg selv som historieskapende.

Dette knytter også an til historiefagets andre kjerneelement, utforskende historie og kildekritisk bevissthet: «Elevene skal kunne innhente, tolke og bruke historisk materiale som kilder i egne historieframstillinger.» Poenget med opplegget er å jobbe med faktisk historisk kildemateriale, hvor elevene selv skal foreta tolkninger og basert på dette prøve å konstruere en mening om det aktuelle fenomenet.

Et av skolens tverrfaglige emner er demokrati og medborgerskap: «Elevene skal kunne se at demokratiet ikke har vært og ikke er en selvfølge, men en følge av valg som mennesker har tatt, tar og vil ta i framtiden. Gjennom historiefaget trenes elevene til å se et mangfold av perspektiver og til å forstå at mennesker har ulike prioriteringer, holdninger og verdier i ulike kontekster.» Historien om fascismen eksemplifiserer bedre enn noe annet hvor skjørt moderne demokrati egentlig er, og illustrerer hvor drastiske konsekvenser det kan få når visse grupper mennesker fratras grunnleggende rettigheter. Derfor er det viktig at elevene får en innføring i de prosessene som gjorde det mulig for fascismen å befeste seg. Ikke minst gjelder dette ideologiske holdninger, og *Jødeproblemet – og dets løsning* er et godt eksempel på

---

¹⁷⁰ Lund, Erik: *Historiedidaktikk*. 2019: 39.

fascismens logikk med hensyn til et spesifikt sosialt tema. Å arbeide med boka kan aktualisere hvordan mennesker har ulike prioriteringer, holdninger og verdier i ulike kontekster, nettopp ved å gi et bilde på den nasjonalsosialistiske mentaliteten, som kanskje kan virke fremmed for oss i dag, men som det like fullt er verdt å prøve å forstå. Elevenes egne erfaringer med demokrati vil aktualiseres av den nyere kildeteksten, som knytter seg til dagens politikk, og kan tydeliggjøre for elevene at det demokratiet de selv lever i fortsatt må håndtere de samme utfordringene som fortidas demokratier.

5.3 Skisse av undervisningsopplegget

Jeg har som utgangspunkt at økta varer i 60 minutter. Først av alt vil jeg ha et anslag i form av en antisemittisk propagandaplakat (se vedlegg 3). Den er ment til å gi en smakebit på det som er tema for økta. Elevene vil bli bedt om å se på plakaten og parvis diskutere følgende spørsmål: 1) hva tror dere er plakaten budskap? 2) hvilken kontekst tror dere plakaten ble laget i? Etter fem minutters diskusjon vil elevenes svar diskuteres i plenum. Denne aktiviteten er beregnet å ta rundt 10 minutter.

Deretter vil elevene deles i grupper på fire og lærer vil dele ut utdragene fra *Jødeproblemet* (eventuelt har elevene det digitalt). Elevene leser gjennom tekstutdraget individuelt i ca. 5 minutter. Lærer ber elevene om å markere ord eller formuleringer de synes er vanskelig. Når alle har lest, vil lærer eventuelt forklare hva elevene ikke forsto. Deretter skal elevene prøve å formulere hva budskapet i teksten er. Er det noen som omtales negativt? Positivt? Hva er det forfatteren forsøker å si? Etter 5-10 minutter med gruppearbeid tar læreren en diskusjon i plenum. Deretter skal elevene drøfte hva slags forståelse av seksualitet det er som kommer frem i teksten. Hva utgjør «god» og «dårlig» seksualitet, ifølge forfatteren? Etter enda en runde med gruppearbeid og plenumsdiskusjon, skal elevene vurdere kilden som levning og beretning. Til sist vil elevene få utdelt artikkelen fra Den nordiske motstandsbevegelsen, og se om de finner likheter og forskjeller med hensyn til budskap.

Primærlitteratur

Sverd, Irene: *Jødeproblemet – og dets løsning*. Oslo: eget forlag, 1938.

Østbye, Halldis Neegård: *Jødenes krig*. Oslo: Kamban forlag, 1941.

Østbye, Halldis Neegård: *Kulturradikalismen – kulturbolsjevismen*. Antikommunistisk institutt, 1944.

Østbye, Halldis Neegård (red.): *Nasjonal Samlings historiske kamp 1. 1933-1940*. Oslo: N.S. Rikspropagandaledelse, 1943.

Østbye, Halldis Neegård (red.): *Nasjonalverket Det nye Norge. Første del*. Oslo: Blix forlag, 1941.

Forskningslitteratur

Andresen, Astri et al.: *Å gripe fortida. Innføring i historisk forståing og metode*. Oslo: Det norske samlaget, 2012.

Beachy, Robert: "The German Invention of Homosexuality", i *The Journal of Modern History*, vol. 82 (4), ss. 801-838. Chicaco: University of Chicago Press, 2010.

Brevig, Hans Olaf & Ivo de Figueiredo: *Den norske fascismen. Nasjonal Samling 1933-1940*. Oslo: Pax Forlag A/S, 2002.

Dose, Ralf: *Magnus Hirschfeld. The Origins of the Gay Liberation Movement*. New York: Monthly Review Press, 2014.

Dyrendal, Asbjørn: «Denne verdens herskere. Konspirasjonsteorier som virkelighetsforståelse.», i Pettersen, Arnfinn & Terje Emberland (red.): *Konspiranoia. Konspirasjonsteorier fra 666 til WTC*. Oslo: Humanist forlag AS, 2011.

Eder, Franz: «Sex, Popular Beliefs, and Culture», i Hekma, Gert (red.): *A Cultural History of Sexuality, Vol. 6: In the Modern Age*. Oxford: Berg, 2011.

Emberland, Terje & Bernt Roughvedt: *Det ariske idol. Forfatteren, eventyreren og nazisten Per Imerlund*. Oslo: Aschehoug biografi, 2005.

Emberland, Terje: *Religion og rase. Nyhedenskap og nazisme i Norge 1933-1945*. Oslo: Humanist forlag, 2003.

Endsjø, Dag Øistein: *Sex og religion. Fra jomfruball til hellig homosex*. Oslo: Universitetsforlaget, 2009.

Eriksson, Jahn Magnus: *Den nordiske motstandsbevegelsen – forestillingen om en homolobby*. Fra Antirasistisk senter, 2018. <http://antirasistisk.no/wp-content/uploads/2019/02/Forestillingen-om-en-homolobby.pdf>. Sett 16.09.2022.

de Figueiredo, Ivo: «Langs historiens blindspor. Et portrett av Halldis Neegård Østbye». Fra ivodefigueiredo.no, u.å. <https://www.ivodefigueiredo.no/Artikler/Langs%20historiens%20blindspor.htm>. Sett 14.10.2022.

Foucault, Michel: *Seksualitetens historie 1: Viljen til viten*. Oversatt av Espen Schaaning. Oslo: EXIL, 1999.

Griffin, Roger: *The Nature of Fascism*. London: Routledge, 2006.

Hagtvet, Bernt & Rune Slagstad: «Ideologi», i *Pax leksikon*. Oslo, 1979.

Hobson, Kristin: «Forbrytelse og fortielse. Homofile og «asosiale» under nazismens befolkningspolitikk», i Johansen, Per Ole (red.): *På siden av rettsoppgjøret*. Oslo: Unipub forlag, 2006.

Hårstad, Stian: «Homopioneren Magnus Hirschfeld i norske aviser i første halvdel av 1900-talet». Fra *Skeivt arkiv*, 2020. <https://skeivtarkiv.no/skeivopedia/homopioneren-hirschfeld-i-norske-aviser>. Lastet ned 22.09.2022.

Johansen, Hanne Marie: *Skeive linjer i norsk historie – frå norrøn tid til i dag*. Oslo: Samlaget, 2019.

Johansen, Per Ole: «Forfulgte og fortiet», i Johansen, Per Ole (red.): *På siden av rettsoppgjøret*. Oslo: Unipub forlag, 2006.

Jordåen, Runar: «Forfølging av skeive under nazismen». Fra *Skeivt arkiv*, 2021. <https://skeivtarkiv.no/skeivopedia/forfolging-av-skeive-under-nazismen>. Sett 06.09.2022.

- Jordåen, Runar: *Frå synd til sjukdom? Konstruksjonen av mannleg homoseksualitet i Norge 1886-1950*. Hovedfagsoppgave i historie. Universitetet i Bergen, 2003.
- Jordåen, Runar: «Verdige og verdifulle relasjonar? Karl Evang og Torgeir Kasa om homoseksualitet i 1932», i *Historisk tidsskrift*, Vol. 99 (4), 2020, ss. 301-315.
- Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget, 2000.
- Kristiansen, Hans W.: «Norske homoseksuelle og antihomoseksuell retorikk i NS-pressen (1940-1945)», i Johansen, Per Ole (red.): *På siden av rettsoppgjøret*. Oslo: Unipub forlag, 2006.
- Marhoefer, Laurie: *Racism and the Making of Gay Rights. A Sexologist, His Student and the Empire of Queer Love*. Toronto: University of Toronto Press, 2022.
- Mosse, George: *The image of man*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Pettersen, Arnfinn: «Introduksjon», i Pettersen, Arnfinn & Terje Emberland (red.): *Konspiranoia. Konspirasjonsteorier fra 666 til WTC*. Oslo: Humanist forlag AS, 2011.
- Rowse, A.L.: *Homosexuals in History. A study of Ambivalence in Society, Literature and the Arts*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1977.
- Simonsen, Kjetil Braut: «Bolsjevikjøden og kulturmarxismen». Fra *Vepsen*, 2015.
<http://www.vepsen.no/2015/02/bolsjevikjoden-og-kulturmarxismen/>. Lastet ned 18.10.2022.
- Svare, Helge: «Homoseksualitet mellom biologi og kultur. Et filosofisk blikk på essensialisme og konstruktivisme», i Brantsæter, Marianne C. et al. (red.): *Norsk homoforskning*. Oslo: Universitetsforlaget, 2001.
- Toftesund, Rikard André: «Da allt folket skulde tro løgnen». *Halldis Neegård Østbye – Antisemittisk ideolog i Nasjonal Samling*. Hovedfagsoppgave i historie. Universitetet i Bergen, 2001.

Pedagogisk litteratur

Lund, Erik: *Historiedidaktikk. En håndbok for studenter og lærere*. 5. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 2019.

Vedlegg 1: Jødeproblemet – og dets løsning, s. 32-33.

Det er den store lærermester Hirschfelds opskrift.
Lektor Thora Manthey Lange forkynner også den Hirschfeld-Evangelske seksuallære og har holdt velledende foredrag herom i Gynnasiesamfund både i Oslo og Akker.

Det er nedslående at et moralsk høistående og renselig folk som det norske skal tolerere disse orientalske ideer i den utstrekning som skjer uten å føle det frastøtende og naturstridige i disse profetens forkynnelser. Eraser om fri kjærlighet, kamerat-ekteskap, prøve-ekteskap, tids-ekteskap, barneopdragselse uten hemninger, idealisering av all slags unatur — alt blir ukritisk ned. Det gjelder «å følge med» og ikke være sneppet. Våre skoler og læreanstalter er gjennemsyret av marxistisk-jødisk tankegang og oversvømmet av marxistiske pedagoger og propagandister.

Til Hirschfelds disiple hører også vår egen seksualprofet, dr. Karl E v a n g. Hans «Seksuelt Tidsskrift» — som mere eller mindre kamuflert gjorde propaganda for de Hirschfeld-Hodannske ideer, utkom i et opplag på 60 000 — og er å få kjøpt av ethvert barn i Norge i en hvilken som helst kiosk eller cigartorretning. Videre dr. Nic. Hoel, med sine psykoanalytiske eksperimenter efter hr. Reichs opskrift.

* * *

Derre tilsynelatende meningsløse vanvidd har dog sin bestemte hensikt. Både «ny barneopdragselse» og den «nye moral» er et ledd i utryddelse av eiendomsfølelsen. Den marxistiske lære bygger som vi vet på avskaffelse av eiendomsretten. Og skal da dette naturstridige system kunne gjennomføres i praksis må man få bokt med menneskets natur. Den som har ektefelle og barn vil gjerne ha et *hjem*, og denne gammelklassiske småborgerlige trang må utryddes. Og det kan bare skje ved å avskaffe familien og ekteskapet som institusjon.

Som Max Hodann skriver i Evangs «Seks. Tidsskrift» sa er i det borgerlige samfund hjemmet «kimen for den ideologiske beskytter privat-eiendomsretten.» Derfor må hjemmet, familien, ekteskapet avskaffes. Hodann setter den bolsjeviskiske ordning op som mønster. «Ekteskap i borgerlig forstand

32

med et menneske av det annet kjønn, gjelder for å være gift.» Den ene ektefelle har intet ansvar eller noen forpliktelse overfor den annen, man kan bli eller forsvinne eftersom det passer. Barna må ikke få vite hved et hjem er, eller føle sig bundet til sine foreldre, og foreldrene skal stå fritt og ubundet overfor barna. Den eneste som har krav på dem er staten. På denne måte skal man utrydde de beste instinkter i mennesket og bringe det ned på et nivå som er lavere enn dyrets. Mennesket omdannes til de sociale marionetter som skal passeres inn i det marxistiske hjemnespinn.

* * *

I årevis har våre egne pornografer sammen med de importerte forkynnere av Hirschfelds seksuallære hatt ubinndret adgang til å forgifte og ødelegge norsk ungdom, under proteksjon av universitetsprofessorer, lærerorganisasjoner, offentlige myndigheter og landets største parti, de nuværende makthavere, som bekljemmer sig til marxismen.

Den dømt seksual-forbryter, skolelæreren i Vågåmo, bekjente sig åpenlyst til Max Hodanns seksuallære. Han fikk sin dom, men de egentlige forbrytere — de som organiserer denne systematiske forgiftning av folkekarakteren — de får ubinndret fortsatte. Ifølge avisene gikk skolestyret i Hamnerfest i august 1937 til det opskrivokkende skritt å forby alle byens barn under 16 år å være ute efter kl. 20 aften. I juni—september til kl. 21. Grunnen var det uteliv barna førte om aftenen og om nettene. Ifølge skolelærens rapport var konstateret en rekke sørgelige følger, til og med hos barn i 10—12 års alderen. Enda blev det fremholdt at forholdet i Hamnerfest ikke var verre enn mange andre steder.

Var det ikke bedre å straffe dem som har ansvaret for denne organiserte og forbryterske barneødeleggelse — å utvise de profesjonelle utenlandske moral-ødeleggere og stansvære egne seksualprofetens virksomhet — enn å ta slike halve og hjelpeløse forholdsregler som å nekte barna å være ute om aftenen?

* * *

Dr. Karl Evang skriver i sin bok «Rasopolitikk og Reaksjon»: «Såte to voksne, anstærberste **HOMOSEKUELLE** mennesker har i vårt land nesten ingen mulighet for å opprette en verd-

3

33

Vedlegg 2: «Knut homolobbyen!» fra Den nordiske motstandsbevegelsen.

<https://www.motstandsbevegelsen.org/ny-kampanje-knus-homolobbyen/>

Den organiserte homolobbyen, som er en del av den jødiske kulturmarxismen, er en samlebetegnelse på de krefter som direkte og indirekte fører frem homobevegelsens folkefiendtlige ideer og idealer i samfunnet.

Kulturmarxismen, i likhet med kommunismen og marxismen, er en jødiske skapelse. Den har sitt opphav i en rekke jødiske tenkere som trakk konklusjonen at den tradisjonelle marxistiske kampen for verdensrevolusjon og en verdensregjering ikke kunne lykkes, før man hadde destabilisert og utryddet hvit vestlig kultur og sivilisasjon.

Kulturmarxismen, som også går under navnet politisk korrekthet, går derfor til angrep på de samfunnsbærende og naturlige fundamentene og strukturene. Rase, familie, kjønn, tro, normer, moral, historie, identitet og legning er bare noen av kulturmarxismens målskiver, som konstant og aggressivt angripes.

Homolobbyen inngår i den kulturmarxistiske krigføringen mot vårt folk, og fokuserer først og fremst på seksualitet, kjønn, legning, moral, normer og familie – som av kulturmarxistiske tenkere anses være særskilt potent og essensielt i arbeidet med å få styrtet Vesten.

Homobevegelsen arbeider blant annet med:

- Å relativisere og undergrave kjønnsbegrepet og de naturlige og biologiske kjønnsrollene. Påstander om at kjønn er en «sosial konstruksjon» og noe man kan velge selv ut i fra hva man «identifiserer» seg som. Oppmuntring til hormonell behandling og ikke-reversibel kirurgisk «kjønnskorrigering».
- Å normalisere og popularisere homoseksualitet, og der-i-gjennom skape flere homoseksuelle individer, samt flytte frem grensene for hva som anses å være «normalt».
- Å øke aksepten for seksuelt avvikende oppførsel i samfunnet. Baner veien for stadig mer pervers oppførsel.
- Å relativisere og undergrave den naturlige familien. Likekjønnede og andre unormale «familie»-konstellasjoner blir forsøkt likestilt med normale.
- Å seksualisere og indoktrinere barn og unge. Barn skal introduseres for seksualundervisning i tidlig alder, og gjerne indoktrineres i hele homolobbyens idé-arsenal.

- Å likestille blant annet homoseksualitet med heteroseksualitet, og der-i-gjennom redefinere menneskelig seksualitet fra å handle om reproduksjon til å utelukkende handle om «selvnytelse».

Kort sagt: Homolobbyen promoterer folkefiendtlig dekadanse og antikultur, som bidrar til å undergrave og oppløse de naturlige strukturene i samfunnet. Altså selve forutsetningen for en videre eksistens for vårt folk.

Vedlegg 3: Antisemittisk propagandaplakat

